

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE

DIVADELNÍ FAKULTA

Dramatická umění

Dramatická výchova

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**EXPERIMENTÁLNÍ POEZIE A JEJÍ DIVADELNÍ
ZPRACOVÁNÍ JAKO PROSTŘEDEK VÝUKY ČEŠTINY
PRO CIZINCE**

Mgr. Aneta Bučková, M.A.

Vedoucí práce: Mgr. et MgA. Roman Černík

Oponent práce: MgA. et Mgr. Gabriela Zelená Sittová

Přidělovaný akademický titul: BcA.

Praha, 2020

ACADEMY OF PERFORMING ARTS IN PRAGUE

THEATRE FACULTY

Dramatic Arts

Drama in Education

BACHELOR 'S THESIS

**EXPERIMENTAL POETRY AND ITS THEATRE
ADAPTATION AS A MEANS OF TEACHING CZECH AS
A FOREIGN LANGUAGE**

Mgr. Aneta Bučková, M.A.

Thesis advisor: Mgr. et MgA. Roman Černík

Examiner: MgA. et Mgr. Gabriela Zelená Sittová

Academic title granted: BcA.

Prague, 2020

Poděkování

Chtěla bych poděkovat Romanu Černíkovi za zprostředkování termínu, skupiny a prostoru pro mou tvořivou dílnu, která vzhledem k mimořádným okolnostem roku 2020 proběhla jinak, jindy a jinde, než jsem původně zamýšlela.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma

Experimentální poezie a její divadelní zpracování jako prostředek výuky češtiny pro cizince

vypracovala samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím uvedené literatury a pramenů.

Praha, dne 28. 7. 2020

podpis diplomantky

Upozornění

Využití a společenské uplatnění výsledků diplomové práce, nebo jakékoliv nakládání s nimi je možné pouze na základě licenční smlouvy tj. souhlasu autorky a AMU v Praze.

Evidenční list

Uživatel stvrzuje svým podpisem, že tuto práci použil pouze ke studijním účelům a prohlašuje, že jí vždy řádně uvede mezi použitými prameny.

[illegible]

Abstrakt

Práce představuje tvořivou dílnu zabývající se divadelním zpracováním české experimentální poezie. Původním cílem dílny bylo využít tento žánr na pomezí literatury a výtvarného umění jako prostředek výuky češtiny pro cizince. Práce začíná stručným vhledem do problematiky využití dramatické výchovy ve výuce cizích jazyků. Dále charakterizuje žánr experimentální poezie a analyzuje konkrétní básně vybraných českých autorů. Jádrem textu je příprava tvořivé dílny a její reflexe. Dílna, určená vysokoškolským studentům a studentkám, pracuje s básněmi Ladislava Nováka a Václava Havla prostřednictvím metod dramatické výchovy. Vzhledem k pandemii nemoci covid-19 práce reflektuje průběh dílny nikoliv s původně plánovanými cizojazyčnými mluvčími, ale s náhradní skupinou složenou z rodilých mluvčích češtiny a nevěnuje se lingvodidaktickým, nýbrž pouze dramatickovýchovným cílům.

Klíčová slova: experimentální poezie, čeština pro cizince, dramatická výchova, didaktika cizího jazyka, tvořivost

Abstract

The thesis introduces a creative workshop, which deals with the theatre adaption of experimental poetry. Its initial aim was to use this genre on the intersection of literature and visual arts as a means of teaching Czech as a foreign language. The paper starts with a brief insight into teaching foreign languages through drama methods. Further, it characterizes experimental poetry as a genre, and analyzes a few poems by selected Czech authors. The core of the text is the drama workshop aimed at university students. The workshop deals with poems by Ladislav Novák and Václav Havel using drama methods. Due to the pandemic of covid-19, the thesis does not reflect the course of the workshop with the learners of Czech, but with an alternative group of students consisting of native speakers of Czech. It concentrates on the drama goals, not on the objectives associated with foreign language teaching.

Keywords: experimental poetry, Czech for foreigners, drama, didactics of foreign language, creativity

Obsah

Úvod.....	11
1 Dramatická výchova ve vyučování cizímu jazyku.....	12
2 Experimentální poezie	14
2.1 Terminologické vymezení	14
2.2 Dobový kontext experimentální poezie na české scéně.....	15
2.3 Analýza forem experimentální poezie	16
2.3.1 Médium PÍSMENO	18
2.3.2 Médium TEXT	19
2.3.3 Médium OBRAZ	20
2.3.4 Médium KONCEPT.....	21
2.4 Kritéria výběru básní pro tvořivou dílnu	22
3 Tvořivá dílna	24
3.1 Rozvrh dílny	24
3.2 První blok.....	25
Úvod	25
Seznámení, probuzení těla a hlasu	25
Individualista	28
3.3 Reflexe prvního bloku	31
3.4 Druhý blok	34
Bariéra	34
3.5 Reflexe druhého bloku	38
3.6 Třetí blok	41
Porada redakční rady	41
3.7 Reflexe třetího bloku.....	50

3.8 Reflexe dílny	55
Závěr	57
Použité zdroje	59
Primární literatura.....	59
Sekundární literatura	59
Příloha 1.....	I
Příloha 2.....	II
Příloha 3.....	III
Příloha 4.....	IV
Příloha 5.....	V
Příloha 6.....	VI
Příloha 7.....	VII
Příloha 8.....	VIII
Příloha 9.....	IX
Příloha 10.....	X
Příloha 11.....	XI
Příloha 12.....	XII
Příloha 13.....	XIII
Příloha 14.....	XIV
Příloha 15.....	XV
Příloha 16.....	XVI
Příloha 17.....	XVII
Příloha 18.....	XVIII
Příloha 19.....	XIX
Příloha 20.....	XX

Příloha 21	XXI
------------------	-----

Úvod

Předkládaná bakalářská práce se zabývá experimentální poezií a jejím využitím v dramatické výchově. Jejím jádrem je tvořivá dílna určená studentkám a studentům, kteří se učí češtinu jako cizí jazyk. Zamýšleným cílem představeného projektu tudíž bylo aplikovat českou experimentální poezii pomocí dramatické výchovy jako prostředek výuky češtiny pro cizince.

Z důvodu omezení, které s sebou v roce 2020 přinesla světová pandemie nemoci covid-19, nemohla být dílna realizována v plánovaném rozsahu a s původní skupinou. Namísto toho se uskutečnila ve zkrácené verzi se studentkami a studentem dramatické výchovy Západočeské univerzity v Plzni. Proto šlo především o ověření plánu z hlediska metodiky dramatické výchovy a nikoliv z pohledu lingvodidaktiky.

Hlavním inspiračním zdrojem náplně dílny se stala sbírka Václava Havla *Antikódy* (2013). Dále jsem zvolila báseň *Individualista* od Ladislava Nováka (Krátká, 2016, s. 144). Jelikož jsem z organizačních důvodů vypustila z dílny jeden půldenní blok, nepracovala jsem se *Slovohledi* Petra Nikla (2016). I přesto je pro mne tato sbírka důležitým pramenem z hlediska poznávání žánru experimentální poezie. Z odborné literatury jsem využila zejména publikace Evy Krátké (2013a, 2013b, 2016).

Práce začíná stručnou zmínkou o dramatické výchově jako metodě vyučování cizích jazyků. Následuje kapitola pojednávající o žánru experimentální poezie s důrazem na české autory. Tento žánr je poté uplatněn v tvořivé dílně. Uvádím její rozvrh, přípravu a reflexi.

1 Dramatická výchova ve vyučování cizímu jazyku

Původně zamýšlenou skupinou pro tvořivou dílnu, která je předmětem zkoumání této práce, byli studenti a studentky navštěvující kurzy češtiny pro neslavisty (Tschechisch für Nicht-Slavisten) na univerzitě v Mnichově (Ludwig-Maximilians-Universität in München). Absolvovali jeden až tři semestry výuky češtiny pro cizince, mediačním jazykem kurzu byla němčina. Pohybují se na úrovni A1 podle Společného evropského referenčního rámce (Rada Evropy, 2009), která je charakteristická užíváním izolovaných frází cílového jazyka. Většinou nemají žádné zkušenosti s dramatickou výchovou.

Prostředky dramatické výchovy lze různými způsoby použít jako metodu vyučování cizího jazyka (srov. například Even, 2003, Schewe, 2003, Maley, Duff, 2005, Küppers, Schmidt, Walter, 2011, Billíková, Kiššová, 2013, Even, Schewe, 2016). V oblasti češtiny pro cizince se využitím dramatické výchovy zabývají Boccou Kestřánková (2012, 2014, 2015, 2017, 2019) a Bučková (2019a, 2019b). V této kapitole se stručně zaměřím na cíle jazykového vyučování, které jsem si stanovila v původním plánu tvořivé dílny a kterých jsem chtěla dosáhnout pomocí dramatické výchovy.

Cílem workshopu bylo z lingvodidaktické perspektivy jednak prohloubení a rozšíření znalosti češtiny, zejména v oblasti komunikační kompetence, jednak seznámení s žánrem experimentální poezie a s českými autory pracujícími s tímto žánrem. Z hlediska předmětu čeština pro cizince se tak dílna měla významně dotknout výuky reálií cílové země. Z pohledu dramatické výchovy mělo jít o rozvíjení osobnosti a o tvořivost na základě práce s cizojazyčnou literaturou, objevení divadelních prostředků (pohybu, prostoru, hlasu atd.) a jejich využití při komunikaci v cizím jazyce.

Komunikační kompetence v cílovém jazyce jako cíl jazykového vyučování je ukotvena v metodickém směru nazývaném komunikační

metoda nebo komunikační přístup (srov. Golková, 2015, s. 33). Van Ek (1986) představuje složky komunikační kompetence: jazyková (jazykové prostředky), sociolingvální (adekvátní užití jazykových prostředků), diskurzní (komunikační strategie při jazykové produkci a rozpoznání typů textů při recepci), strategická (například využívání kompenzačních strategií, tzn. hledání alternativních jazykových prostředků v případě, že mluvčí nezná konkrétní pojem nebo strukturu v cílovém jazyce), sociokulturní (sociokulturní realie cílové země) a společenská (schopnost být úspěšným komunikačním partnerem/úspěšnou komunikační partnerkou). Tyto složky jmenuje také Boccou Kestřánková (2012, s. 169) jako komponenty své metody jevištního tvaru.

V připravované dílně jsem plánovala dotknout se všech těchto komponent. Jazykové prostředky bychom procvičili například při hledání společného rytmu při časování sloves v prvním bloku (viz 3.2). Adekvátní užití jazykových prostředků (například vykání) bychom si zopakovali například při sbírání jazykového materiálu ve druhém bloku (viz 3.4). Komunikační strategie bychom vyzkoušeli během improvizace při přípravě etud na téma nedorozumění také ve druhém bloku (viz tamtéž). Strategickou složku komunikační kompetence by se studentky a studenti učili využívat průběžně díky kreativnímu způsobu práce a otevřeným formám zadání, u kterých neexistuje jediné správné řešení. Sociokulturní oblast pokrývá dílna již díky svému námětu, kterým je původní česká literatura. Dále vychází třetí blok tematicky z moderní československé historie (viz 0). Konečně schopnost být úspěšným komunikačním partnerem by se v dílně posílila například prostřednictvím představování se v rolích redaktorů v třetím bloku (viz tamtéž).

Z výše uvedených důvodů jsem nakonec dílnu realizovala s jinou cílovou skupinou. Sloužila tudíž primárně ověření zvolených dramatických výchovných metod a cílů, které uvádím níže u každého z bloků.

2 Experimentální poezie

Tato kapitola se zabývá českou experimentální poezií jako základním inspiračním pramenem tvořivé dílny. Podává stručný vhled do tvorby vzniklé v 60. letech. Jejím cílem je systematické zmapování forem experimentální poezie na základě dominantního výrazového prostředku prostřednictvím analýzy vybraných příkladů.

Sledovaní autoři z 60. let jsou v abecedním pořadí Vladimír Burda, Václav Havel, Jiří Kolář, Ladislav Nebeský a Ladislav Novák. Ze současných autorů věnuji pozornost Petru Niklovi. Zvolená kategorizace experimentálních básní vychází z klasifikace Evy Krátké, o jejíž publikace (2013b, 2016) se práce z teoretického hlediska především opírá. Dalšími zdroji jsou odborné stati některých výše jmenovaných autorů a jiné literárněvědné články.

Kapitola začíná stručným teoretickým vymezením zkoumaných pojmů a zasazením experimentální poezie do kontextu doby 60. let 20. století. Její stěžejní částí je analýza vybraných básní podle výše zmíněného rozdělení Krátké v kategoriích PÍSMENO, TEXT, OBRAZ a KONCEPT. Analyzované básně se nacházejí v příloze v pořadí, v jakém jsou zmíněny v textu.

2.1 Terminologické vymezení

Vizuální poezii lze popsat jako metodu vzniklou v 60. letech 20. století, která kombinuje vizualitu a textovost, a tudíž tvoří přesahy mezi literaturou a výtvarným uměním (Krátká, 2013a, s. 8). Zároveň se od 50. let začal prosazovat termín konkrétní poezie, za jejíhož otce je považován Eugen Gomringer (Krátká, 2016, s. 110). Pro konkrétní poezii je podle Gappmayra (1971, s. 7) rozhodující, že pojímá jazyk jako materiál. Jazyk slouží jako pomocný prostředek ke zviditelnění transcendentální reality pojmů, které zahrnují všechny své realizace v podobě reálně existujících objektů. Zároveň je pozornost upřena na to, že pojmy jsou tvořeny znaky

vizuální a akustické povahy. „Konkrétnost“ tudíž v souvislosti s konkrétní poezií znamená bezprostřednost těchto znaků proměňující se do myšlenek, logických vztahů, idejí (tamtéž, s. 8).

Krátká (2013a, s. 11) upozorňuje, že pojmy vizuální a konkrétní poezie nejsou striktně vymezené a bývají užívány jako synonyma. Z tohoto důvodu volím v práci zastřešující termín experimentální poezie, který užívám pro všechna analyzovaná díla vyznačující se výše zmíněnými znaky. Stejný pojem zvolili rovněž Josef Hiršal a Bohumila Grögerová v podtitulu své sbírky *Vrh kostek* (1993) obsahující „průřez českou konkrétní a vizuální poezií“ (Krátká, 2013a, s. 19).

2.2 Dobový kontext experimentální poezie na české scéně

Hiršal a Grögerová (1992, s. 26)¹ uvádějí jako impulz pro vznik české experimentální poezie reakci na tzv. „občanskou“ poezii, která kvůli dlouhodobému působení vnějších tlaků na tvůrce přicházela o svou básnickou sdělnost.² Dalším důležitým faktorem byla překladatelská činnost některých českých básníků, kteří se začali zabývat tvorbou starších autorů, například Whitmana nebo Morgensterna. Nutnost pochopení cizojazyčného originálu a nalezení jeho českého ekvivalentu byly podle Hiršala a Grögerové (tamtéž) podnětem k tomu, aby se překládající autoři a autorky zaměřili na formu jako na prvek důležitější než obsah. V neposlední řadě hrál důležitou roli také zájem o výtvarné umění (tamtéž).

¹ Text původně vyšel pod názvem *Český básnický experiment* v TVÁŘI v roce 1965.

² Janoušek (2007, s. 140) uvádí jako příklad občanské poezie tvorbu Nezvala, Seiferta, Halase nebo Holana z konce 30. let 20. století, kdy tito autoři „na sebe brali roli mluvčího opuštěného a zrazeného národa a burcovali národní sebevědomí.“ Krátká (2013b, s. 9) vysvětluje, že představitelé české experimentální poezie reagovali na poválečnou a poúnorovou krizi těchto tradičních stylů, která se z jejich hlediska projevila vyprázdněností dobového jazyka.

Skepse vůči stávajícímu vývoji poezie jako vyprázdněnému souvisela s kritikou společenských, potažmo jazykových konvencí. Věnuje se jí Havel v teoretickém pojednání *O konvencích, informaci a kódu*.³ Upozorňuje na rozkol mezi kódem (formou) a informací (obsahem) v komunikaci, jež spatřuje například v devalvaci sémantické nosnosti kódu – pojmy jako *národ* nebo *odvaha* podle Havla ztrácejí svou obsahovou závaznost (2013, s. 170). Na tuto situaci reaguje mimo jiné konkrétní poezie, která „cílevědomě ruší všechny zkonvenčené a znehodnocené vazby mezi jazykem a jeho sémantickou kvalitou, aby se pokusil[a] o průzkum jazyka jako jazyka, v jeho nejrůznějších vrstvách a perspektivách.“ (tamtéž, s. 171) Vyvazování jazykových prostředků z jejich konvencionalizovaných významů a forem můžeme sledovat nejen u Havla, ale také u dalších zkoumaných autorů (viz níže).

2.3 Analýza forem experimentální poezie

Krátká (2016, s. 183 ad.) přináší v publikaci *Vizuální poezie. Pojmy, kategorie a typologie ve světovém kontextu* přehledovou tabulku forem experimentální poezie. Na jejím základě (tabulka 1 – viz níže) představují příklady básní autorů české experimentální poezie 60. let 20. století, vybrané na základě převažujícího výrazového prostředku (v tabulce Krátkou označeného jako médium).⁴

³ Podle Krátké (2013b, s. 168) se jedná o fragment původně nedatovaného, nepodepsaného a nepojmenovaného textu vzniklého pravděpodobně v roce 1965.

⁴ Záměrně opomím kategorii OBJEKT (viz tabulku 1) vyhrazenou pro třidimenzionální díla, kterým se předkládané zkoumání z důvodu rozsahu bakalářské práce nevěnuje.

4.1. PŘEHLEDOVÁ TABULKA FOREM

médium	forma a její specifikace		
PÍSMENO	typografie		
	tvar textové plochy		
	konkre- tistická obrazová báseň	transkripce	
		imitace	konkretismus
			konstruktivismus
			kinetismus
op art			
(strukturální) abstrakce			
figurace			
číslice			
TEXT	slovní konstelace	„slovobrazy“ ²³	polysémantika
			rébus
			mimetické básně
			obrysové básně
		onomatopoické konstelace	
OBRAZ	písmo	fonografický text	
		destruovaný text	
		skripturálně-gestické písmo, skripturální malba	
	písmové systémy	neabecední písmo	
		obrázkové abecedy	
		obrázkové systémy	
		jazykové systémy	
		písmový objekt	
OBJEKT	autorská kniha / kniha jako médium		
	text v prostoru	instalace	environment / textové prostory
		fotografie	

Tabulka č. 1: Přehled forem experimentální poezie (Krátká, 2016, s. 183 ad.)

2.3.1 Médium PÍSMENO

Prvním médiem využívaným pro umělecká díla na hranici mezi výtvarným uměním a literaturou je PÍSMENO. Krátká (2016, s. 180) do této skupiny řadí „[...] struktury, v nichž mají písmové znaky výjimečnou (typo)grafickou úpravu nebo vytvářejí vizuálně zajímavé písmové kompozice.“ Příkladem může být Novákova báseň *Individualista* (1959-1960, viz přílohu 1). Skládá se z písmene / tvořícího v pravidelných rozestupech sešikované řady a sloupce, ovšem s jednou výjimkou: jedno / uvnitř bloku je vzhůru nohama. Podle Krátké (tamtéž, s. 144) nese *Individualista* znaky op artu⁵, ale zároveň se blíží ideogramu⁶. To znamená, že nejen využívá optického efektu, ale vizualita básně také nese společensko-kritický podtext (tamtéž).

Na obdobném principu je založena Niklova báseň *Sss* (2016, viz přílohu 2). Její vizuální dominantou je hadí tělo složené z písmene s a obsahující ve svém nitru barevně odlišená písmena *m y š*; další písmena *m y š* stojí mimo hada. I v tomto případě je kompozice písmen nositelem sdělení, náznakem postav hada a myši a příběhu lovu.

Na rovině písmene ve smyslu grafému lze rovněž zmínit princip kontrastu textové plochy a prázdného místa, jež nalezneme jednak u Nebeského v básni *Bílý čtverec na bílém pozadí* (1965, viz přílohu 3), jednak v Niklově *Skvrně* (2016, viz přílohu 4). Plocha porušená prázdným místem vzniká v obou případech multiplikací grafických znaků, u Nikla je navíc podpořena pravidelným rytmem jednotlivých veršů tvořících gramaticky správnou, význam nesoucí větu.

⁵ *Optical art* je výtvarným směrem založeným na optickém klamu a využívajícím fyziognomii lidského zraku a psychologii. Srov. Heřmanová, Myšáková (17. prosince 2012).

⁶ Eugen Gomringer definuje dle Krátké (2016, s. 109) ideogram jako písmenné a slovní kompozice vytvořené na základě sémantického a sémiotického významu a prezentující „jasný objekt vizuálního vnímání založený na logické struktuře“.

Při pohledu na výše uvedené příklady poezie z 60. let je patrné, že při jejich vzniku hrála zásadní roli technika strojopisu. Psací stroj, předchůdce dnešního osobního počítače, byl spojen s jednoduchostí, strohostí a s omezeným počtem grafických znaků, využitých v experimentální poezii jako stavební jednotky (Krátká, 2016, s. 137 ad.).

2.3.2 Médium TEXT

Pod médium TEXT spadají texty, které ani přes omezení jazykového materiálu neztrácejí hlubší významovou rovinu, jež se stává důležitou složkou interpretace (tamtéž, s. 181). Řadíme mezi ně například slovní konstelace⁷ z Havlovy sbírky *Antikódy* (1964). V básni *Život* (viz přílohu 5) vytváří Havel napětí mezi jazykovým a výtvarným znakem, které stojí ve vzájemném rozporu. Slovo *život* vytváří svým postavením na stránce symbol kříže, asociovaný se smrtí.

Podobný kontrast se objevuje také v Niklově slovní konstelaci *Země* (2016, viz přílohu 6), ve které slova vytvářejí soustředné čtverce. Největší čtverec na obvodu konstelace se skládá z písmen slova *vesmír*, uvnitř *vesmíru* je čtverec *vzduch*, následuje *voda*, která obklopuje *kámen*. Význam zvolených slov v kombinaci s názvem básně však vyvolávají spíše očekávání soustředných kružnic.

Naopak vzájemnou podporu dvojího významu jednoho znaku pozorujeme v Burdově básni *Otvory* (1964-1965, viz přílohu 7), ve které zmnožené písmeno *o* pod a nad slovem *otvory* asociuje skutečný otvor (Krátká, 2016, s. 146). S tvarem tohoto písmene pracuje rovněž Nikl v konstelacích *Poušť* a *Pouštní bouře* (2016, viz přílohu 8), ve kterých *o* naznačuje hrb ve slově *velbloud*. Zatímco v klidné poušti velbloud stojí

⁷ Pojem konstelace pochází, stejně jako výše zmíněný ideogram (viz pozn. 6), z terminologie Eugena Gomringera. Podle Krátké (2016, s. 109) znamená spojování písmenných nebo slovních prvků v prostoru, což otevírá asociační možnosti.

a je vzpřímený, za bouře leží a jediným porušením rovné linie jeho těla je vystoupilý hrb v podobě o.

Dalšími básněmi spadajícími do této skupiny jako *Bariéra* a *Porada redakční rady* opět od Václava Havla (viz přílohy 9 a 10). V *Bariéře* tvoří nepropustný zátaras sloupec tvořený textem *slova*. Obloukem se k němu přibližuje z jedné strany *já*, z druhé *ty*. Obě tato slova ale zůstanou na své straně bariéry, jako by po ní po nárazu klouzala dolů.

Porada redakční rady pracuje se způsobovými slovesy v první osobě množného čísla, která se shlukují ve dvou volných formacích – pozitivních a negativních slovesných tvarech. Samotná modální slovesa bez plnovýznamových infinitivů vytvářejí široký prostor pro interpretaci, ačkoliv kontext je zdánlivě jasně dán názvem básně.

2.3.3 Médium OBRAZ

Médium OBRAZ zahrnuje texty s dominancí vizuálního vyjádření, u nichž ale zůstává zásadní jazyková složka. Jde o „lingvalizovaná vizuální díla“, ale také o rozmanité podoby „obrazových analogií textu a písma“ (Krátká, 2016, s. 181). Jako příklad první skupiny vizuálních děl s jazykovou složkou uvádím písmovou báseň od Vladimíra Burdy (1969, viz přílohu 11). Autor pracuje s přerušovanou linkou vytvářející zem, ze které vyrůstají tenké stonky v podobě vertikálních linek. Stěžejní pro interpretaci básně jsou písmena *f l o r a*, která můžeme číst zleva doprava na koncích linek.

Do druhé skupiny děl můžeme zařadit Kolářův *Cvokogram* (1962, viz přílohu 12). Kolář uvádí ve své teoretické stati *Snad nic, snad něco*, že žánr cvokogramu navázal na experiment analfabetogramu (1967, s. 181 ad.) Analfabetogram byl pokusem napsat báseň, jako kdyby jejím autorem byl analfabet, zatímco cvokogram lze přiblížit jako styl autora s narušenou myslí (tamtéž). Tímto způsobem Kolář vytvořil paralely psaného textu,

kterými oprostil písmo a slova od jejich kodifikovaných forem a významů (Krátká, 2016, s. 155).

2.3.4 Médium KONCEPT

Posledním analyzovaným médiem je KONCEPT.⁸ Díla v této kategorii nejsou ze své podstaty materiální, nýbrž se zaměřují na různé mentální, kódované, verbální a jiné procesy (Krátká, 2016, s. 182). Ve výše zmíněném manifestu *Snad nic, snad něco* Kolář (1967, s. 183) uvádí příklad vlastní tzv. porovnávací básně z let 1958-1959: „Slovo: POROVNEJ - bylo v každém titulu básně. Byly to jednoduché texty, v kterých měl čtenář například porovnat nadávky, které jsem o sobě vyslechl já, s těmi, které o sobě vyslechl on.“ Tuto báseň tudíž podle Koláře (tamtéž) dokončuje čtenář/ka prostřednictvím doplnění nadávek ze své zkušenosti, spojené s konkrétními událostmi, místy a časem. Porovnávací básně se pro Koláře staly jedním z východisek destatické poezie, inspirující se např. recepty a návody k postupům práce (Krátká, 2016, s. 165).

Z návodů se skládá také Burdova sbírka *Akční aiody/ akční deník* (1966), která vychází z principu dotazníku. V básni *myslím, že existuje neexistuje*^{*} (rozdíl velikosti písma převzat z originálu, viz přílohu 13) je čtenář/ka konfrontován/a s pojmy *spravedlnost, peklo, new york* [sic!], *socialismus* atd. zakončenými dvěma hvězdičkami, které stejně jako hvězdička v názvu odkazují k poznámkovému aparátu s pokyny. Úkolem čtenáře nebo čtenářky je škrtnout jedno ze zvýrazněných slov v titulu a libovolný počet slov v textu pod ním. Tato báseň jednak vyzývá

⁸ Krátká (2016, s. 182) pojmu *koncept* užívá v návaznosti na konceptuální umění. Pro tento druh umění je myšlenka, idea, způsob nazírání určitého tématu prostřednictvím uměleckého díla přednější než jeho samotná realizace. Počítá tudíž s tím, že recipient jej dokončí ve své mysli. Srov. Heřmanová, Myšáková (16. prosince 2012).

k filozofickému zamyšlení, jednak vyvolává překvapení kombinací abstraktních pojmů (např. *svoboda*) s pojmenováním konkrétního místa (*new york*). Tento kontrast můžeme vzhledem k době vzniku básně vnímat také jako ironii.

2.4 Kritéria výběru básní pro tvořivou dílnu

Při výběru básní, na jejichž základě jsem tvořila plán dílny, pro mě hrály klíčovou roli jazykové prostředky. Vycházela jsem z předpokladu, že mou cílovou skupinou budou studentky a studenti z mého kurzu češtiny pro cizince, kteří mají omezenou slovní zásobu a znalost gramatiky. Na tuto skutečnost jsem brala ohled jednak při výběru textů, jednak při volbě témat.

Z hlediska textu samotných básní jsem vyloučila například konceptuální básně (viz 2.3.4). Lze se domnívat, že z hlediska dramatické výchovy v sobě nesou zajímavý potenciál, ale jejich jazyková složka klade relativně vysoké nároky na dovednost čtení s porozuměním a zvládnutí lexika.

Podstatné pro mne bylo i kritérium tématu básně. Aby mohli studenti a studentky v souvislosti se zadanými básněmi tvořivě pracovat v cizím jazyce, bylo nutné zvolit oblasti, kterých jsme se ve výuce češtiny tematicky dotkli. Z tohoto důvodu jsem do dílny nezařadila například báseň *Flóra* (viz 2.3.3), protože moje zamýšlená cílová skupina se zatím tématem květiny nebo příroda v češtině nezabývala.

Na základě popsaných hledisek jsem si pro práci v tvořivé dílně vybrala *Individualistu* od Ladislava Nováka (viz 2.3.1) a *Bariéru* a *Poradu redakční rady* od Václava Havla (viz 2.3.2). *Individualista* sám o sobě neklade na čtenáře nebo čtenářku jazykové nároky. Zároveň nabízí téma různých typů lidí a lidských vlastností. Ty se dají vyjádřit internacionalismy (například pojmenování jako *optimista* nebo *pesimista* jsou i pro začátečníky zpravidla srozumitelná).

Bariéra již pracuje s významem slov, ale její jazykový materiál je stále velmi omezený. Navíc v sobě obsahuje téma komunikace a nedorozumění, která jsou běžným jevem jak při jazykové výuce, tak při uplatňování nabytých jazykových znalostí mimo kontext třídy. Tuto skutečnost mohou studenti a studentky relativně snadno propojit s vlastní zkušeností coby cizince komunikujícího česky.

Porada redakční rady se skládá z modálních sloves v přítomném čase a oznamovacím způsobu, což je pro výuku začátečníků praktické. Téma této básně jsem se rozhodla zařadit do kontextu moderních československých dějin (viz 3.6). Z tohoto důvodu má *Porada redakční rady* význam rovněž z hlediska výuky reálií, tzn. seznamování s kulturou cílové země.

Protože dílna, jak již bylo zmíněno, nemohla být uskutečněna v původně plánovaném rozsahu, nezařadila jsem do ní básně *Země* a *Uspávanka* od Petra Nikla.

3 Tvořivá dílna

Kapitola představuje přípravu a reflexi tvořivé dílny. Od celkového rozvrhu přechází k plánu jednotlivých bloků. Promluvy lektorky ke skupině jsou formulovány v první osobě, aby byl posílen dojem autenticity. Popis činností následuje ve třetí osobě s cílem zdůraznit pozici pozorovatele. Podobný způsob zápisu využívá například Marušák (2010). Na přípravu každého bloku navazuje jeho reflexe a kapitolu uzavírá celková reflexe dílny.

3.1 Rozvrh dílny

1. blok	18. 6.	9:00-9:15	Úvod a organizační poznámky.
		9:15-10:30	Seznámení, probuzení těla a hlasu.
		10:30-10:45	Přestávka.
		10:45-12:30	Báseň <i>Individualista</i> . Charakterizace pohybem (typy), technika živého obrazu.
		12:30-13:30	Pauza na oběd.
2. blok	18. 6.	13:30-16:00	Báseň <i>Bariéra</i> . Opakování frází z prostředí školy, restaurace, domova. Téma komunikace.
3. blok	19. 6.	9:00-13:00	Báseň <i>Porada redakční rady</i> . Strukturované drama. Téma svoboda slova a občanská odvaha. Reflexe dílny.

3.2 První blok

Úvod

Dílna začne úvodním rozhovorem v kruhu s organizačními pokyny ohledně časového plánu. Lektorka také zmíní základní pravidla související s tvořivou činností – nic není špatně, každý má kdykoliv právo odmítnout zapojit se do kterékoliv aktivity. Může se stát, že některé části dílny vyvolají silné emoce. I v takovém případě je v pořádku na chvíli se stáhnout a nechat emoce odeznít.

Studentky a studenti formulují, co od dílny očekávají.

Seznámení, probuzení těla a hlasu

Téma: Záliby a preference.

Dramatickovýchovné cíle:

- Hráči a hráčky překonají počáteční ostych.
- Naladí se na skupinu.
- Zkoncentrují se.
- Aktivují své tělo a hlas.

Jména

Lektorka: Utvoříme kruh. Každý z nás se teď představí a připojí jedno slovo, například *jsem Aneta a nejsem ananas*. Řeknete tedy, co nejste, a to něco musí začínat na stejné písmeno jako vaše jméno. Váš soused poté zopakuje *To je Aneta a není ananas*. Vystřídáme se postupně všichni.

Popis činnosti: Hráčky a hráči postupně představují sebe a svého souseda.

Lektorka: Zopakujeme si jména ještě jednou, ale tentokrát přidáme pohyb. Představíte se a pantomimicky předvedete nějakou činnost, například *jsem Aneta a dělám tohle* (předvede např. plavání). Potom všichni zopakujeme *to je Aneta a dělá tohle* a doprovodíme to pohybem.

Popis činnosti: Hráčky a hráči se postupně představují a doprovází to pohybem. Ostatní opakují jméno a pohyb.

Uvolnění, prostorové cítění

Lektorka: Rozejdeme se po prostoru. Každý si hledá svou cestu, abychom nechodili v kruhu. Zkoušíme zaplnit celý prostor. Zaměříme se na držení těla. Pokud někde cítíme napětí, zkusíme ho uvolnit. Soustředíme se také na dech. Teď zkusíme najít stejné tempo. Postupně budu přidávat další pokyny. Na pokyn *stop* se zastavíte, na *chůze* se opět rozejdete. Na *hop* vyskočíte a na *dřep* uděláte dřep a pokračujete v chůzi. Když řeknu *stop*, zastavíte se a zavřete oči. Pak řeknu jméno jednoho z vás a vy se zavřenýma očima ukážete směrem, kde se domníváte, že daná osoba stojí. Na můj pokyn *otevřít oči* se přesvědčíte, zda jste se trefili.

Popis činnosti: Hráčky a hráči chodí prostorem a postupně plní nové pokyny. Kdykoliv se mohou zopakovat i staré pokyny.

Seznámení ve skupině

Lektorka: Utvoříme dvojice. Vaším úkolem teď bude zjistit co nejvíce o svém partnerovi nebo o své partnerce. Budou nám k tomu sloužit otázky *Máš rád/a..? Chutná/chutnají ti...? Líbí se ti..? Co rád/a děláš?* Najděte nejméně tři věci, které máte společné. Pak spojíme dvojice do dvou větších skupin a budeme se snažit najít alespoň jednu věc, kterou mají všichni ve skupině společnou. Tu nám pak představíte formou živého obrazu.

Popis činnosti: Dvojice v rozhovoru hledají, co mají společné. Dvojice, které jsou hotové s první částí zadání, lektorka vyzve, aby se spojily. Pokud je to nutné, vysvětluje, jak může vypadat živý obraz. Když jsou všichni připraveni, následuje prezentace obrazů, diváci pojmenovávají, co vidí, a dávají tak tvůrcům zpětnou vazbu.

Pohybová rozcvička

Lektorka: Opět se rozejdeme po prostoru. Stále platí jeho rovnoměrné zaplňování a pokyn *stop*. Po *stop* přijde vždycky další zadání.

Popis činnosti: Lektorka postupně zadává pohybové úkoly, na jejich naplnění odměřuje čas počítáním do pěti. Zadání první sekvence: udělat se velmi malým, velmi velkým, špičatým, kulatým atd. Druhá sekvence: vytvořit ze svého těla rádio, knedlík, palačinku, papír. Třetí sekvence: vytvořit něco nebo někoho v prostředí školy, restaurace, domova. Čtvrtá sekvence: vytvořit ze svého těla písmeno české abecedy, je možné spojit se s někým do dvojice.

Hlasová rozcvička

Popis činnosti: Lektorka postupně nabízí různé motivace k drobným cvičením: „Namazat se krémem“ (dotykem aktivovat své tělo), „vyklepat“ postupně celé tělo (uvolnění napětí a další aktivizace), pokládat dlaně na různá místa po svém těle a soustředit se na proudění dechu, „pinkání míče“ s doprovodem *hop!* (rozpohybování bránice), „žvýkání“ (uvolnění čelisti), „čištění zubů“ jazykem atd. (posílení rtů a jazyka), procvičení vybraných hlásek české abecedy, volání do dálky – *haló!*, *ahoj!*, jména.

Rytmus

Lektorka: Teď využijeme svůj hlas a přidáme rytmus. Zkusíme udržet skupinový rytmus a předávat si po kruhu slovo. Jako materiál použijeme časování sloves, která známe.

Popis činnosti: Skupina se pohybuje stejným tempem (dva kroky směrem do kruhu, dva kroky zpět) a postupně v rytmu časuje slovesa (jednu slabiku na jeden krok) *mít, hledat, dělat, rozumět, mluvit, jíst, číst, chtít, psát*. Zprvu časují všichni najednou, poté si předávají slovo po kruhu.

Lektorka: Viděli jsme, že časování v češtině není tak úplně jednoduché. Občas by bylo super mít stroj, který by nám gramatiku tak nějak automaticky nalil do hlavy. Teď bych vás chtěla požádat, abyste ve dvou skupinách vytvořili ze svých těl takový stroj pro studentky a studenty češtiny, ve kterém má každá součástka svou jasně definovanou funkci. Máte k dispozici pohyb, samozřejmě taky hlas a společný rytmus.

Popis činnosti: Skupinky vytvoří stroj na zapamatování gramatiky a poté jej předvedou kolegům. Opět je prostor pro zpětnou vazbu.

Individualista

Téma: Charakterové typy lidí, jejich fungování ve společnosti.

Dramatickovýchovné cíle:

- Hráči a hráčky najdou pohybové prostředky pro ztvárnění různých situací a typů lidí.
- Vytvoří divácky srozumitelné skupinové živé obrazy.
- Zachytí grafickou formou a v živém obrazu jádro situace znázorňující zadaný typ člověka.

Rozehrátky

Lektorka: Utvoříme kruh. Budeme si pro kruhu posílat signál tím, že si oběma rukama pláceme se sousedem. Ve druhém kole to zkusíme rychleji a plynuleji. Ve třetím kole se soustředíme na oční kontakt se sousedem. V dalším kole přidáme pozdrav *ahoj* a řekneme ho se sousedem současně. Přidáme gradaci po kruhu.

Popis činnosti: Skupina si po kruhu posílá signál plácnutím, postupně se zadání specifikuje směrem k větší koncentraci a naladění na partnera a skupinu.

Motivace pohybu

Lektorka: Opět se rozejdeme po prostoru, stále platí jeho rovnoměrné zaplňování. Budu vám teď říct různá prostředí, podle kterých se bude pohyb měnit.

Popis činnosti: Hráči a hráčky chodí po prostoru. Lektorka mění motivaci pohybu. První sekvence: chůze po různých površích (kameny, písek, visutý most, chůze ve vichřici). Druhá sekvence: chůze různých lidí (mladá dívka na nákupech, nosič kufrů, tatínek nebo maminka s kočárkem).

Typy

Lektorka: Ted' dostane každý papírek s typem člověka. Vaším úkolem bude rozejít se po prostoru jako váš typ. Můžete si vyzkoušet, jak takový člověk chodí, jak si sedá, jak vstává... Pokud někoho potkáte, můžete jej pozdravit. Někdo z vašich kolegů a kolegyně má právě teď stejný typ jako vy. Zkuste se najít a pozdravit se ve svém typu.

Popis činnosti: Hráči a hráčky dostanou papírek s typem (optimista, pesimista, egoista, perfekcionista). Pohybují se prostorem. Poté, co si vyzkoušeli pohyb na základě typu, se mohou navzájem zdravit. Nakonec najdou partnera/partnerku se stejným typem a utvoří dvojici.

Lektorka: Utvořte prosím ve dvojici živý obraz situace, ve které se jeden z vás nebo oba stanete daným typem. Na moje tlesnutí se obraz krátce rozžije (jen na pár sekund) – můžete se jen hýbat, nebo také vydat zvuk, promluvit.

Popis činnosti: Dvojice vytvoří živé obrazy. Při prezentaci je na tlesnutí krátce rozžijí. Ostatní pojmenovávají typ a situaci.

Typy a prostředí

Lektorka: Utvořte teď prosím čtveřice. Každá skupinka si teď vybere jeden typ a jedno prostředí a připraví živý obraz v nějaké pro zadaný charakter typické situaci. Obraz poté opět na tlesknutí rozžijete.

Popis činnosti: Skupinky vytvoří živý obraz znázorňující vybraný typ člověka v konkrétním prostředí (nádraží, restaurace, škola, kancelář, supermarket apod.). Při prezentaci obraz na tlesknutí rozžijí. Ostatní pojmenovávají, jaký typ a jaké prostředí viděli. Říkají, co pro ně byl nejvýraznější moment obrazu.

Individualista

Lektorka: (*rozdá každému báseň Individualista*) Před chvílí jsme v živých obrazech hledali výrazný moment, který odpovídal vašemu typu. Jaký je podle vás silný moment této básně? Zkuste ho ve skupinách převést do živého obrazu.

Popis činnosti: Skupinky vytvoří živý obraz na základě *Individualisty*. Po prezentaci jim ostatní dávají zpětnou vazbu.

Básně o jiných typech

Lektorka: Zaměříme se na typy, se kterými jste předtím pracovali. Vytvořte ve skupinách pro svůj typ báseň založenou na stejném principu jako *Individualista*.

Popis činnosti: Skupinky vytvoří báseň založenou na práci s grafickým znakem – podobně jako v *Individualistovi*. Poté básně vystaví a navzájem si je prohlédnou.

Lektorka: Vyberte si báseň, na které jste předtím nepracovali, a vytvořte na jejím základě živý obraz.

Reflexe

Prostor pro pojmenování zkušenosti, kterou jsme v lekci prošli.

3.3 Reflexe prvního bloku

Skupina se setkala kvůli karanténním opatřením po dlouhé době. V úvodu většina zmínila, že se na společně strávený čas těšila. Studentky a student dále uvedli, že očekávají, že se něco naučí, jsou zvědaví na práci s někým jiným než s dosavadními vyučujícími. Padlo i to, že od dílny očekávají, že za účast dostanou zápočet. Dle vyučujícího Romana Černíka měli dostat zápočet za svou písemnou zpětnou vazbu k dílně.

Jelikož se skupina už navzájem znala, hry zaměřené na jména nebyly pro nikoho problematické. Všichni se aktivně zapojili. Rovněž naladění se na skupinu a na prostor proběhlo hladce. Zaplňování prostoru se nedařilo vždy, vyladění na společný skok také ne. Naopak koncept živého obrazu všichni znali a nečinil jim potíže. Jako aktivity nebo věci, které mají společné, skupiny vytvořily odpočinek na pláži a pizzu.

Během pohybové rozcvičky se už při prostředích projevila tendence navazovat na ostatní, propojovat se, ačkoliv to zadání nevyžadovalo. I u písmen, u kterých jsem možnost spolupráce již explicitně nabídl, byla patrná dobrá spolupráce. Naproti tomu při hlasové rozcvičce byl tak trochu znát odstup. Domnívám se, že studentky a student zřejmě nejsou zvyklí na tento způsob práce a přístup k hlasu, k uvolňování se.

U první aktivity zaměřené na rytmus (společné časování sloves) pro mne bylo zajímavé vidět, jak bude fungovat u rodilých mluvčích, kteří se konjugaci nikdy neučili vědomě. Vyzkoušeli jsme slovesa *mít* a *rozumět*. Poté skupina navrhla *být* a *předpokládat*. Udržet rytmus se nedařilo všem. Rytmus spojený s časováním a navazováním jeden na druhého byl problematický, i když se cvičení odehrávalo v rodném jazyce (nebo možná právě proto). Při poslední aktivitě úvodní části dílny skupina vytvořila dva

stroje: jeden na výrobu taháků na pravopisné jevy (zapojení dlaní, hlasu a rytmu v kruhu), druhý na vkládání poznatků do hlavy (dobré rozfázování, zapojení těla).

V kontextu skupiny, se kterou jsem dílnu realizovala, se výše popsané aktivity prvního bloku mohou jevit jako poněkud banální. Původně jsem je ovšem plánovala pro skupinu svých studentek a studentů z univerzitních jazykových kurzů, kteří se jednak mezi sebou znají mnohem méně, jednak mají v podstatě nulovou zkušenost s dramatickou výchovou. Z tohoto důvodu bylo na místě seznamování a hledání styčných bodů. Aktivity zároveň pracovaly s frázemi v cílovém jazyce (například *mám rád/a, chutná mi, líbí se mi*) vhodnými jako opakování a jazyková rozcvička. Možnost připomenutí základní gramatiky představovalo rytmizované časování sloves.

Při realizaci dílny se studentkami a studentem v Plzni jsme po vytvoření stroje zařadili krátkou přestávku. Následovala lekce zaměřená na báseň *Individualista* od Ladislava Nováka. Krátké rozehrání proběhlo plynule, předávání signálu se dařilo zrychlovat a zpřesňovat. Plynulý průběh měla i sekvence motivace pohybu v prostoru. Oproti přípravě jsem u každé motivace spontánně přidala také ukončení: „odložíme kufry“, „předáme kočárek manželovi/manželce“ atd. Stejně jako při dalších simultánních cvičeních jsem se v prostoru pohybovala společně se skupinou.

Při nacházení hereckých prostředků pro zadané typy bylo těžké odlišit projevy perfekcionisty a egoisty. Tato skutečnost způsobila problém při hledání dvojic. Na nalezení rozdílu by bylo potřeba déle pracovat, na což ale nebyl v dílně prostor a ani to nebylo jejím primárním cílem. Z tohoto důvodu jsem do hledání dvojic zasáhla, abychom se mohli posunout k tvoření živých obrazů s daným typem. Při zadávání jsme si ujasnili, že v této chvíli nemusí být situace konkrétní (například v konkrétním prostředí), ale vyjadřuje konkrétní vztah mezi daným typem a okolím. Naproti tomu další živé obrazy (ve větších skupinách) představovaly již

situace v tvůrci jasně určených prostředích: v jednom přišla do rodiny perfekcionista nepořádná návštěva, ve druhé nebyl v kavárně plně optimista nic problém. Podařilo se nám pojmenovat, že dobrým způsobem pro ztvárnění určitého typu je kontrast s jeho okolím (dobře fungovala bezstarostná návštěva v puntičkářské domácnosti).

Po prozkoumání zvolených lidských typů jsme se zaměřili na první vizuální báseň v rámci tvořivé dílny, a to na *Individualistu*. Nejprve jsme pojmenovali, v čem spočívá její princip (jeden grafický znak v jinak pravidelné soustavě je „hlavou vzhůru“). Potom vznikly první živé obrazy: jednak řada, ve které jedna dívka stojí na rukou – hodně se blíží způsobu práce s odlišností v originále; jednak řada, ve které je jeden student ve dřepu, ostatní stojí a shlížejí na něj – zde už se pracuje i s postojem, pohledem a výrazem (a se řazením dívek podle výšky). U tohoto obrazu už diváci sami hledali kontext, domýšleli vztahy (například student v podřepu vyčnívá, protože je to jediný muž, protože si chce nebo má hrát).

Psaní vlastních experimentálních básní inspirovaných stylem *Individualisty* pojali hráč a hráčky různě. Jedna skupina tvořila společnou báseň (na základě typů pesimista a optimista – viz přílohu 14), druhá se nemohla shodnout. Nakonec na můj návrh každý vytvořil svou vlastní verzi inspirovanou stejným typem (perfekcionista – viz přílohy 15 a 16). Studenti nepracovali s písmem, spíše s abstraktními liniemi a body. Při společném pojmenovávání výtvorů vyšlo najevo, že některé diváci interpretují jinak, než jak zamýšlel jejich tvůrce. Myslím, že tato skutečnost byla cenným poznatkem (nejen) pro téma experimentální poezie – cílem není uhodnout, „co tím chtěl básník říci“, ale pracovat s dílem jako se svébytnou entitou. Je důležité uvědomit si, že může ke každému promlouvat jinak, což není „špatně“.

Dalším krokem bylo vybrat si báseň jiné skupiny a převést ji na scénu v podobě živého obrazu. Většina obrazů byla abstraktní a podařilo se zdůraznit zajímavý moment básně v prostoru. Jen jeden obraz znázorňoval

konkrétní situaci balení kufrů na dovolenou. I zde ale obraz směřoval k rovnání elementů v ohraničeném prostoru, což korespondovalo s obsahem básně.

Poslední minuty prvního bloku jsme věnovali reflexi prožitého. Student a studentky zmiňovali obtížnost časování sloves v rytmu, bylo to pro ně náročné na koncentraci. Dalším náročným momentem pro některé bylo převádění vizuální básně jiné skupiny do živého obrazu, a to z výše zmíněného důvodu, že nevěděli, co přesně tím autor myslel.

3.4 Druhý blok

Bariéra

Téma: Jak a proč vznikají nedorozumění?

Dramatickovýchovné cíle:

- Vytvořením prostředí, postav a frází, které jsou pro ně charakteristické, si hráči a hráčky uvědomí komunikační vzorce přítomné v běžné interakci.
- Díky vizuálním a zvukovým kolážím zvýší svou citlivost pro výrazové prostředky herecké práce, např. hlas.
- Při tvorbě situací ze zadaného materiálu se procvičí ve fabulování a v jednání s omezením verbální složky komunikace. Na základě bodového scénáře si vyzkouší práci s dramatickou situací.

Rozehřívací aktivita

Lektorka: Utvořme kruh. Jeden z vás (hráč A) půjde doprostřed a začne pantomimicky předvádět nějakou běžnou činnost – např. čištění zubů. Druhý (hráč B) se jej zeptá: „Co děláš?“ A odpoví něco jiného, než právě dělá, např. „Píšu dopis.“ Nyní jde B doprostřed a začne pantomimicky předvádět psaní dopisu. Takhle budeme pokračovat, dokud se nevystřídáme všichni.

Popis činnosti: Hráči utvoří kruh. Postupně se vystřídají v pantomimě a kladení otázek.

Reflexe: Bylo to těžké? Jak jste se cítili při tom, když jste museli říkat něco jiného, než jste dělali?

Komunikační kontexty I: Tvorba prostředí

Lektorka: Rozdělíme se do tří skupin. Každá skupina vymyslí jedno prostředí, ke kterému vytvoří živý obraz. Ostatní pak budou hádat, o jaké prostředí se jedná a jakou kdo představuje postavu.

Popis činnosti: Hráči se rozdělí do skupinek a vymyslí si prostředí. Připraví si živý obraz, prezentují jej, ostatní hádají prostředí a postavy, zdůvodňují své domněnky.

Fráze

Lektorka: Každé prostředí má své fráze – věty, které jsou pro něj typické, které můžeme slyšet velmi často. Vymyslete ve skupinách co nejvíce frází k zadanému prostředí a vytvořte „frázovou koláž“. Frekvencovanost a důležitost frází můžete rozlišit pomocí velikosti a tloušťky písma, jejich umístění na papíře atd. Až budete hotovi, uděláme si vernisáž frázových koláží, při které budete mít možnost doplnit fráze k jiným skupinám, pokud se vám bude zdát, že něco důležitého chybí.

Popis činnosti: Skupinky dostanou archy papíru a zapíší na ně české fráze spojené se zadaným prostředím. Poté si prohlédnou výtvary ostatních skupin a popř. k nim něco doplní.

Lektorka: Prosím připravte si ve skupinách akustickou prezentaci své vizuální koláže. Podobně, jako jste ve vizuální koláži pracovali s velikostí a tloušťkou písma a s rozmístěním na ploše, můžete nyní pracovat s hlasitostí, výškou a barvou hlasu, s pořadím a opakováním. Hlas může vyjádřit také emoce.

Popis činnosti: Skupinky si připraví akustickou prezentaci svých koláží, pak si ji navzájem předvedou.

Komunikační kontexty II: Tvorba postav

Lektorka: Nyní se zaměříme na postavy, které se objevily ve vašich živých obrazech. Každý z vás dostane vizitku své postavy, kterou vyplní, a vytvoří typický postoj nebo posez své postavy jako živý obraz. Postupně budete ukazovat svůj živý obraz a váš spoluhráč/vaše spoluhráčka k němu přečte údaje z vizitky.

Popis činnosti: Hráči jednotlivě domýšlejí charaktery svých postav, pomáhá jim v tom struktura vizitky. Poté prezentují svou postavu formou živého obrazu, zatímco někdo jiný přečte údaje z vizitky.

Jak se jmenuji?	
Kolik je mi let?	
Co dělám (profese)?	
Jaké mám hobby?	

Vizitka č. 1: Bariéra

Situace: Nedorozumění

Lektorka: Nyní známe vaše postavy a prostředí, ve kterém se pohybují. Nasbírali jsme také dost jazykového materiálu. Vaším úkolem bude vytvořit velmi krátký dialog – situaci, kterou prožijí vaše postavy ve vašem prostředí. V této situaci dojde k nějakému nedorozumění. Využijte fráze ze své koláže. Cílem je, aby diváci poznali, o jaké nedorozumění šlo a jak situace dopadla.

Popis činnosti: Hráči si ve skupinkách připraví krátkou etudu na základě zadaného prostředí a vytvořených postav. Využívají fráze ze své koláže. Při prezentaci se lektorka ptá ostatních skupin, k jakému nedorozumění došlo a jak bylo, nebo nebylo vyřešeno.

Lektorka: Připravte prosím ještě jednu verzi své situace, ale tentokrát omezte text na nejvýše tři fráze ze své koláže. Fráze se tudíž pro vás mohou stát jistým druhem zástupné řeči.

Popis činnosti: Hráči si zvolí fráze, se kterými jako se zástupnou řečí znovu sehraji vytvořenou situaci. Na základě zpětné vazby diváků a verbálního omezení mají také možnost situaci vyčistit a zpřesnit své akce.

Lektorka: Vraťte se prosím ve skupinách ke své situaci a vytvořte její bodový scénář – tři až pět bodů, které heslovitě shrnou její průběh.

Popis činnosti: Hráči ve skupinách zaznamenají v bodech strukturu své situace.

Báseň Bariéra: Situace

Lektorka: *(rozdá kopie Bariéry, ponechá hráčům chvíli na přečtení)* Viděli jsme ve vašich situacích, že slova, která mají sloužit ke vzájemnému porozumění a domluvě, někdy nefungují jako něco, co spojuje, ale spíš jako bariéra. To je také tématem básně *Bariéra*. Její slovní materiál se teď stane vaším jazykovým materiálem. Dostanete bodový scénář jiné skupiny a vytvoříte z něj situaci, ve které smíte použít pouze slova z *Bariéry*. Nemusíte se držet toho, co jste viděli u druhé skupiny, můžete vyjít pouze z bodového scénáře.

Popis činnosti: Hráči vytvářejí nové situace na základě bodového scénáře jiné skupiny s využitím materiálu *Bariéry*. Poté si je navzájem prezentují, diváci mají možnost je komentovat a klást otázky.

Báseň Bariéra: Přednes

Lektorka: Na závěr vytvoříte všichni jako skupina akustickou a pohybovou verzi *Bariéry*. Při přípravě se nemusíte držet konkrétního prostředí ani postav. Jde o převedení vizuální básně „na scénu“. Může to být konkrétní příběh konkrétních postav, může to být abstraktní ztvárnění na základě zkušenosti z dnešní lekce.

Popis činnosti: Hráči ve skupině ztvární vizuální báseň Bariéra za využití prostoru, pohybu včetně gestiky a mimiky a hlasu.

Reflexe

Popis činnosti: Hráči a lektorka se usadí v kruhu. Mluví o souvislostech mezi vzniklými situacemi a zkušenostmi z vlastního života. Dalším tématem je souvislost komunikačních bariér s jazykem, např. z pozice cizince. Dále je prostor mluvit o průběhu lekce, dojmech z jednotlivých jejích částí.

3.5 Reflexe druhého bloku

Druhý blok jsme zahájili cvičením, které kromě rozehrání navozovalo téma komunikace a protichůdnosti její verbální a neverbální složky. Aktivitu jsme opakovali třikrát. Snažili jsme se soustředit na udržení rychlého tempa a na kontrasty předváděných aktivit (tzn. například nenavazovat na *vytírat* aktivitou *luxovat*). Studentky a student uvedli, že pro ně bylo těžké soustředit se na slovní udávání jiné činnosti, zvláště pokud mělo jít o protiklad.

Při tvorbě prostředí bylo mým původním plánem zadat tři prostředí, kterých jsme se dotkli během výuky češtiny (domov, restaurace, škola), protože studenti a studentky si s nimi již spojují určitou slovní zásobu. U skupiny rodilých mluvčích jsem ale volbu nechala na hráčích. Vznikla prostředí zahrada, škola, koupelna a nahrávací studio.

Skupiny pracující se školou a koupelnou vytvářely svůj jazykový materiál (fráze spojené s vytvořeným prostředím) s nadšením a přišly s množstvím nápadů – viz jazykový materiál z prostředí koupelny v příloze 17. Zbývající dvě skupiny měly z hlediska vymýšlení typických frází obtížnější prostředí. Další faktorem komplikujícím jejich práci bylo možná samotné složení skupin (v případě zahrady nebyla jedna hráčka příliš motivovaná, u nahrávacího studia měl jeden hráč problém s koncentrací).

Při obcházení ostatních koláží a dopisování dalších frází jsem doplnila možnost označit obzvlášť důležité nebo vtipné fráze smajlíkem. Ten sloužil jako signál pro autory, že tato fráze je pro dané prostředí obzvlášť podstatná.

Původně zamýšlená cílová skupina mého projektu je na typické fráze v češtině zatím do značné míry odkázána. Důvodem je skutečnost, že se pohybuje na úrovni A1 podle Společného evropského referenčního rámce (Rada Evropy, 2009). Tato úroveň počítá s komunikací na úrovni frází a s malou formulační flexibilitou. Vytváření grafických koláží mělo v této fázi lekce sloužit jako opakování a opora pro další práci během lekce.

Po prezentaci „frázové koláže“ plzeňské studentky a student tvořili jejich zvukovou variantu. Jako funkční prostředky jsme při jejich krátké reflexi ocenili využití rytmu (například „metronom“ v pozadí nahrávacího studia), princip opakování (refrén v prostředí školy), gradaci (v prostředí koupelny) a vznik nových významů díky řazení replik (v prostředí zahrady). Opět jsme se dotkli pro studentky a studenta zajímavého aspektu, že dílo vytváří pro posluchače významy nezávisle na původním záměru tvůrců.

Když jsme nasbírali jazykový materiál ke zvoleným prostředím, soustředili jsme se na to, abychom je zaplnili postavami. Při jejich tvorbě studentky a student dostali jako oporu vizitku. Tento krok jsem opět zvolila s ohledem na svou původní skupinu. Vycházela jsem jednak z toho, že úkol vytvořit si postavu, za kterou pak mají jednat v situaci, bude pro některé novinkou, jednak může vizitka napomoci orientovat se na oblasti slovní

zásoby, které studenti a studentky již ovládají (je jednodušší v cizím jazyce pojmenovat hobby než například životní sen). Při realizaci dílny se navíc ukázalo, že kombinace živého obrazu a čtení údajů z vizitky vytváří divácky příjemný kontrast a napětí.

Od prostředí jsme se přes postavy dostali k situacím, jejichž jádrem mělo být nedorozumění. V první fázi (plné hře bez omezení způsobu interakce) byly situace verbálně hodně zatížené a jejich vyznění ne vždy jednoznačné.

K omezení promluv na tři repliky z „frázové koláže“ skupiny přistoupily různým způsobem. Jedna skupinka (prostředí školy) skutečně využila princip zástupné řeči. Použila vybrané repliky opakovaně a měnila tím jejich význam. Ostatní zadání pojali tak, že použili právě tři repliky. Toto omezení jim pomohlo zpřesnit hereckou akci a do jisté míry vyčistit situaci. Vyskytly se ale také problémy u skupiny v prostředí nahrávacího studia – verbální omezení bylo pro hráče s problémem s koncentrací příliš náročným úkolem, a proto museli situaci několikrát zopakovat, než se jim podařilo sehrát ji tak, jak chtěli. Dalším zajímavým momentem bylo vyústění situace, které se s novým zadáním u této skupiny proměnilo. U skupiny s prostředím zahrady zůstaly kvůli laskavému přístupu jedné z hráček i přes zpřesnění situace nejasné vztahy mezi postavami.

Od úkolu vytvoření bodového scénáře jsem z časových důvodů upustila. Bývalo by třeba věnovat větší pozornost zkonkrétnění situace a zpřesnění herecké akce, aby bylo možné scénář vytvořit. Jelikož byly tyto aktivity pouze jedním z bodů ve směřování k básni *Bariéra*, rozhodla jsem se tuto část lekce vynechat. Z důvodu vynechání tvorby bodových scénářů pracovaly skupinky i s jazykovým materiálem *Bariéry* nadále se svou vlastní situací. Další omezení verbální složky projevu napomohlo vyčištění situací a vykrytalizování nových významů.

Zadání vytvořit všichni společně akustickou a pohybovou verzi *Bariéry* bylo možná pro hráčky a hráče nezvyklé, protože většinou pracují

v menších skupinkách. Po chvilkovém váhání se ale jedna hráčka chopila iniciativy a vysvětlila skupině svou představu, na které poté začali společně pracovat. S přispěním Romana a mě byli studenti schopni první verzi svého nápadu lépe načasovat, vygradovat a prostorově vymezit.

Při závěrečné reflexi druhého bloku hráč a hráčky jako téma lekce uváděli spolupráci, komunikační šumy, konflikt. Na mou otázku, zda a jak tato témata mohou souviset s jazykem, odpověděli úvahou, že běžná komunikace někdy možná obsahuje příliš mnoho slov. Ta ne vždy přispějí k tomu, aby se dva lidé pochopili. V souvislosti s vlastní zkušeností jmenovali konflikty mezi sourozenci i rodinnými příslušníky obecně, například v souvislosti s půjčováním oblečení nebo užíváním koupelny.

Silným momentem bylo pro skupinu vytváření zvukových koláží. Někteří uvedli, že by na tuto činnost uvítali více času. Toto tvrzení ve mně vzbudilo dojem, že spíš než o nedostatek času šlo o to, že si až po prezentaci ostatních skupin uvědomili, co vše mohli ve své zvukové koláži využít.

Dalším důležitým tématem byl pro skupinu žánr experimentální poezie. Studentky a student uvedli, že se s podobnými texty dosud nesešli nebo že si až dosud nemysleli, že něco podobného je také literatura. Se zaujetím prolistovali Niklovy *Slovohledě* a Havlovy *Antikódy*, které jsem nechala kolovat.

3.6 Třetí blok

Porada redakční rady

Téma: občanská odvaha, obhájení morálních postojů versus opatrnost

Dramatickovýchovné cíle:

- Hráči a hráčky zažijí pocit sounáležitosti a týmové práce v rolích redaktorů.
- Při aktivitě stroje a skupinových diskuzích, vytváření společného článku se posílí skupinové cítění a komunikační dovednosti.

- Prostřednictvím kritiky jejich článků a následně vyslovených hrozeb si uvědomí dopady omezování svobody v totalitním režimu.
- V okamžiku rozhodnutí verbalizují argumenty pro odvážné jednání s vědomím možných sankcí, nebo naopak pro opatrný postup chránící dosaženou životní úroveň sebe i blízkých osob. Nahlédnou zkoumaný problém z obou těchto úhlů pohledu.

Rozehřívací aktivita

Lektorka: Zahrajeme si na mrazíka. Své zmrazené spoluhráče můžete osvobodit tím, že je jednou kolem dokola oběhnete, při tom se dotýkáte jejich temene, popř. ramene. *(Po chvíli pokračuje.)* Nyní přidám mrazíkovi další pravomoci – smí zmrazit i toho, kdo právě někoho zachraňuje.

Popis činnosti: Hráči se navzájem honí (lektorka mění roli mrazíka) a vysvobozují.

Reflexe: Jak se pro vás hra změnila po nastolení nového pravidla? Drželi jste se pak jiné strategie?

Redakce: Tisk novin I

Lektorka: Nyní společně vytvoříme stroj, který vytváří a tiskne noviny. Postupně se přidávejte jako jeho součástky. Až budete všichni zapojeni, zkusím stroj spustit.

Popis činnosti: Hráči postupně vytvoří stroj na výrobu novin, na impulz učitelky se rozpohybují. Motivace společného pohybu: *stroj je nadšený, jede na plné obrátky, práce ho baví. Zdá se, že se něco rozbilo, nějak začíná drhnout... Problém se ale zase vyřešil, už je to dobré, ale stroj je přece jen ještě opatrný. Musí dát pozor, aby se všechno vytisknlo správně, nezapomenout retušovat, vymazat nechtěné chybičky... Ted' už stroj z celého toho retušování začíná být trochu unavený, docházejí mu síly, zpomaluje se... Ale pak si vzpomene na své čtenáře, které ještě nikdy*

nezklamal, a to mu vlije novou sílu takříkajíc do žil! Už zase šlape perfektně!
Nakonec lektorka stroj opět zastaví.

Redakce: Tým

Lektorka: Takhle bezproblémově to probíhalo i v redakci novin, do které se dnes podíváme. Je to denní tisk, seriózní, přináší zprávy o aktuálním dění, z oblasti domácí i zahraniční politiky, hospodářství, kultury, sportu. Jeho redakci tvoří dobře sehraný tým. Sídlí v Československu, někdy po 70. letech. Každý z vás si nyní vylosuje svou rubriku a vymyslí jméno, věk a jednu důležitou charakterovou vlastnost svého redaktora nebo své redaktorky. Vytvoří si svou vizitku. Poté budete procházet prostorem. Můžete se pozdravit a seznámit s kolegy a kolegyněmi a zjistit, kdo je ze stejné rubriky. Prosím pozdravte se se všemi kolegy a pak utvořte skupinky podle rubrik.

Popis činnosti: Hráči si vylosují svou rubriku (*zprávy z domova, zprávy ze světa, kultura, sport*) a vymyslí základní údaje ke svému charakteru. Zapiší je do vizitky. Poté chodí prostorem a představují se navzájem, hledají kolegy ze své rubriky.

Jak se jmenuji?	
Kolik je mi let?	
Co je moje rubrika?	
Jaký/jaká jsem?	
Jaká je moje rodina (kdo, kolik je mu/jí let, co dělá)?	

Vizitka č. 2: Porada redakční rady

Lektorka: Potřebujeme ještě znát jméno novin a jejich reklamní slogan, který vyjadřuje hodnoty a postoje redakce, je to něco jako její motto. Každá rubrika nyní vypracuje svůj návrh, se kterým nás posléze seznámí na redakční radě. Na tu vás svolá šéfredaktorka.

Popis činnosti: Skupinky si připraví název novin a motto redakce.

Redakční rada I

Lektorka v roli šéfredaktorky: Vážená redakce, milé redaktorky, milí redaktoři! Mám radost, že jsme se sešli takto v plném počtu. Hlavním bodem dnešní schůze redakční rady je stanovení názvu našich novin a našeho motta. Poslechneme si návrhy jednotlivých reakcí.

Popis činnosti: Jednotlivé rubriky představují své návrhy, proběhne krátká diskuze v rolích a hlasování.

Práce novinářů

Lektorka v roli šéfredaktorky: Výborně, už známe název a máme i vhodné motto. A teď – do práce! Mám pro vás tiskové zprávy, základní údaje, ze kterých vytvoříte krátké, ale zajímavé články. Jako vždy jsme v redakci tak trochu pod časovým tlakem, takže vám nyní dám deset minut na domluvu a vytvoření článku v rámci rubriky.

Popis činnosti: Hráči čtou ve skupinkách tiskové zprávy a vytvářejí k nim krátké novinové články.

Tiskové zprávy

Kultura

- Životní jubileum národní umělkyně Jarmily Šulákové.
- Přes 35 let vedoucí prodejny Supraphonu ve Vsetíně.
- Nejbližší je jí lidová píseň (zpěv v kapelách Jasénka, Technik, Kašava, dále s Brněnským rozhlasovým orchestrem lidových nástrojů).
- Vystupovala po celé naší republice, po Evropě, v USA Kanadě, na Kubě.
- Šuláková: „V lidové písni se odráží celý lidský život.“

Z domova

- Pole JZD Nová Bodva na Košicku.
- Obvykle v tomto období jako na jednom z prvních míst v republice začíná sklizeň.
- Ale: v pátek – průtrž mračen a ledové kroupy → zaplavení polí.
- Obilí – poničeno 20 %.
- Kukuřice – zcela zničena.

Ze světa

- Tony Aliengena (11 let, Kalifornie) přicestoval do Moskvy – přivítání sovětskými vrstevníky.
- Let přátelství (poselství od 250 000 amerických dětí Michailu Gorbačovovi).
- Program: pět dní v Moskvě, návštěva dvanácti sovětských měst.
- Odveze si poselství sovětských dětí Georgi Bushovi.

Sport

- Sportovní soutěže talentované mládeže o pohár ÚV ŠCTV – součást československé spartakiády.
- Fotbal, plavání, judo, atletika, gymnastika, volejbal, kánoe, střelení.
- Cyklisté – místo závodu nejasné (silnice Mladá Boleslav–Turnov?).
- Plánuje se zimní část.
- Dosavadní vítěz: Severomoravský kraj.

Lektorka v roli šéfredaktorky: Uzávěrka se blíží. Prosím dopište poslední větu a přineste hotové články sem ke mně. Máme ještě posledních pár minut, ve kterých si můžete přečíst články svých kolegyň a kolegů, popřípadě upozornit na něco, co by mohli doladit. Záleží nám na společném výsledku, na našich čtenářích.

Popis činnosti: Hráči odevzdají své články. Lektorka je připíchne na nástěnku, aby si je mohli ostatní přečíst. Sama si je také přečte a udělá si poznámky.

Redakce: Tisk novin II

Lektorka v roli šéfredaktorky: Dobrá práce, myslím, že s tímto vydáním můžeme být spokojeni. Odnesu články do tiskárny (*odejde s články za dveře, vrátí se mimo roli*).

Lektorka: Je čas znovu uvést do pohybu náš stroj na tisk novin. Od té doby, co jsme ho uvedli do provozu, už jsme našli mnohá vylepšení, náš náklad se také stále zvyšuje, takže tempo stroje a jeho přesnost se už vůbec nedá srovnat s jeho začátky, jestli si na ně ještě vzpomínáte. Tentokrát se každé součástky dotknu, a ona nám sdělí svůj název a přesnou funkci.

Popis činnosti: Hráči opět postupně vytvoří stroj, na dotyk každý pojmenuje svou součástíku. Pak lektorka stroj spustí a po chvíli opět vypne.

Lektorka: Myslím, že teď je čas na zasloužený odpočinek, než se opět sejdem na redakční radě. Můžete se na chvíli pohodlně položit na zem a na chvíli si představit, jakých cílů byste v redakci chtěli dosáhnout, co je váš novinářský sen... *(Po chvíli pokračuje.)* Teď budete mít možnost podělit se o své sny. Koho se dotknu, může nahlas vyslovit, co si vysnil.

Popis činnosti: Hráči si lehnou, představují si novinářské cíle a sny svých postav. Po chvíli je lektorka obejde a každého se dotkne, čímž mu dá signál k promluvě.

Redakční rada II

Lektorka v roli šéfredaktorky: *(Vrátí se zpoza dveří s články a svými poznámkami.)* Vážená redakce, mám pro vás špatnou zprávu. Tiskově vydavatelský odbor kulturně propagačního oddělení vládnoucí strany má připomínky k vašim článkům. *(Čte poznámky.)* Tiskově vydavatelský odbor má do budoucna pravomoc naši práci omezit nebo i vyvodit osobní důsledky. A články budeme muset přepracovat.

Lektorka: Posadíme se do kruhu. Zavřeme oči a každý popořadě vysloví nahlas, co se jeho postavě po sdělení šéfredaktorky honilo hlavou.

Popis činnosti: Hráči si sednou do kruhu a postupně nechávají zaznít své emoce a myšlenky.

Několik vět

Lektorka v roli šéfredaktorky: (*S upraveným textem Několic vět.*) Milí kolegové, dostal se ke mně – neřeknu přesně jak a od koho – text hodný naší pozornosti. Vždycky jsme o všem rozhodovali společně, naše motto je ... (*zopakuje na počátku zvolené motto*), a proto se vás otevřeně ptám – můžeme? Chceme? Máme? Prosím přečtěte si v klidu text (*rozdá text*).

Popis činnosti: Hráči potichu čtou zkrácenou verzi textu *Několik vět*.

Lektorka v roli šéfredaktorky: Prosím poradte se nejprve v rámci svých rubrik, zda bychom měli prohlášení otisknout. Poté se zde znovu sejdem.

Popis činnosti: Hráči se radí a argumentují ve skupinkách.

Lektorka v roli šéfredaktorky: Prosím vraťte se teď sem do zasedačky. Víím, že jste diskutovali v rámci svých rubrik, ale teď prosím všechny o vyjádření.

Popis činnosti: Diskuze v rolích. Lektorka dbá na to, aby se každý dostal ke slovu, byť by jen podpořil názor někoho jiného.

Lektorka v roli šéfredaktorky: Myslím, že jsme vyslechli a zmínili vše relevantní. Budeme hlasovat. Rozdám vám hlasovací lístky, na které napíšete *ano*, nebo *ne*.

Popis činnosti: Proběhne hlasování. Lektorka ho vyhodnotí a v roli oznámí výsledek.

Závěr v případě volby ano

Lektorka: Redakce se usnesla, že prohlášení pod názvem *Několik vět* vytisknou. Petice se neuvěřitelným způsobem rozšířila a počet podpisů se vyšplhal ke 40 000. Ti, kteří ji šířili, byli vystaveni represím režimu a zastrasování. To ale netrvalo dlouho. Petice byla jedním z impulzů probouzejícího se odporu společnosti, který ještě v tomtéž role vyvrcholil

převratem a koncem vlády jedné strany. Pojdme na závěr vytisknout ono prohlášení v rámci našich novin.

Popis činnosti: Lektorka nechá hráče ještě jednou rozpohybovat stroj na tisk novin. Motivace: *Stroj tiskne jedna báseň, všechno funguje jako vždycky. Ale možná je teď přece jen něco jiné než dřív, a to pro každou součástku nějakým jiným, specifickým způsobem. Něco se změnilo a možná, že už věci nebudou takové jako doposud.*

Závěr v případě volby ne

Lektorka v roli šéfredaktorky: Tak, to bychom měli vyřešené. Konec pozdvižení a zpátky do práce, za kterou jsme tu placení. Musíme vytisknout další várku. Prosím připravte stroj.

Popis činnosti: Lektorka nechá hráče ještě jednou rozpohybovat stroj na tisk novin. Motivace: *Stroj už by snad uměl tisknout i poslepu, všechno funguje jako na drátkách, nikde žádné zvláštnosti, vše podle normy, kterou plníme na 105 %. Můžeme být na sebe hrdí.*

Reflexe

Lektorka: Nyní prosím napište krátký deníkový záznam své postavy ze dne, kdy proběhlo hlasování. Potom si záznamy přečteme.

Popis činnosti: Hráči sepíší krátký text za svou postavu, pak si jej navzájem nahlas přečtou.

Poté se všichni usadí v kruhu. Je prostor pro reflektování tématu lekce, souvislostí s vlastní životní zkušeností, paralel s dilematy dnešní doby. Dalším tématem může být život Václava Havla, disent, rok 1989 v Československu.

Báseň Porada redakční rady

Lektorka: Na závěr vytvoříte všichni ve dvou skupinách akustickou a pohybovou verzi *Porady redakční rady*. Při přípravě se nemusíte držet konkrétního prostředí ani postav. Jde o převedení vizuální básně „na scénu“. Může to být konkrétní příběh konkrétních postav, může to být abstraktní ztvárnění na základě zkušenosti z dnešní lekce.

Popis činnosti: Hráči ve skupinách ztvární vizuální báseň *Porada redakční rady* za využití prostoru, pohybu včetně gestiky a mimiky a hlasu.

Reflexe

Popis činnosti: Hráči a lektorka se usadí v kruhu. Mluví o zážitku z převodu příběhu ze strukturovaného dramatu do dramatizace básně. Dávají si navzájem zpětnou vazbu.

Ve druhé části reflexe hodnotí průběh celé dílny a porovnávají jej se svými počátečními očekáváními.

3.7 Reflexe třetího bloku

Třetí a ve zkrácené verzi dílny poslední blok se stal náplní druhého workshopového dne. Začal rozechřivací aktivitou – známou hrou na mrazíka, do které jsem po chvíli přidala další prvek (možnost zmrazit i toho, koho právě někdo vysvobozuje). Jak jsem ale zjistila, využívali hráč a hráčky této možnosti ještě před mojí instrukcí, takže se pro ně v průběhu hry nic nezměnilo a sloužila nám pouze k probuzení a rozechřátí.

Navázali jsme vytvořením společného stroje a jeho rozpohybováním, které jsem doprovázela komentářem motivujícím pohyb. Během něj na sebe hráč a hráčky navzájem mluvili, „vtipně“ se špičkovali. Teprve později se zklidnili a začali se více koncentrovat.

Strojem na tisk novin jsem hráče a hráčky uvedla do prostředí redakce, které jsem posléze časově i místně ukotvila v Československu

někdy po 70 letech. Ukotvení dramatu je krokem, který pro mne vyplynul z reflexe první realizace této lekce v lednu 2020 v rámci výuky na KVD DAMU. Původně jsem nezamýšlela dávat hráčům tyto informace, jelikož znalost historického kontextu by je byla mohla ovlivnit směrem ke schematičnosti charakterů. Znalosti moderních českých dějin by kromě toho mohly zapůsobit i v okamžiku rozhodování. Při reflexi první realizace dramatu ale moje spolužačky a mí spolužáci poukázali na celou řadu nejasností, která z neukotvenosti vyplynula (například někteří si mysleli, že redakce pracuje v období první republiky). Z tohoto důvodu bylo nutné dobu alespoň přibližně určit (tzn. například „po 70. letech“).

Pro vytvoření charakterů jsem podobně jako v druhém bloku (viz 3.4) využila vizitky. Tentokrát obsahovaly kromě základních údajů také kolonku pro charakterové vlastnosti a rodinu postavy (viz přílohu 18). Výhodou vizitky je i zde z mého pohledu možnost promyslet si, jak formulovat požadované údaje v cizím jazyce. Po tomto přípravném kroku je lze využít při seznamovací konverzaci s ostatními postavami.

Cílem první redakční rady bylo nalézt název a motto novin. Jako název skupina zvolila *Vzdušnou čarou*, jako slogan *Jasně a přehledně*. Ne všem skupinkám (rubrikám) se podařilo vymyslet obojí, při společné diskuzi ale nápady zkombinovaly a došly k jednomyslnému rozhodnutí. Zároveň už se začaly projevovat charaktery.

Redakční rada skončila úkolem napsat články na základě rozdaných tiskových zpráv (viz v příloze 19 článek z rubriky *Ze světa*). Tyto mnou vytvořené poznámky vycházejí z článků *Rudého práva* z 27. a 28. června roku 1989.⁹ Tato data jsem zvolila, protože v té době byl zveřejněn text petice *Několik vět*, se kterým v lekci pracuji.¹⁰ Hráč a hráčky pojali svůj

⁹ Viz *Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i. | Digitalizovaný archiv časopisů | RudePravo/1989/6* (26. července 2020).

¹⁰ *Zveřejnění petice Několik vět | Paměť národa* (26. července 2020).

novinářský úkol poctivě, snažili se z předložených tiskových zpráv nic nevynechat. Při závěrečné reflexi uvedli, že psaní pro ně bylo něco nového, a proto byli rádi, že pracovali ve dvojicích. Na vytvoření článku měli ale podle svých slov málo času. Vyvolání tohoto dojmu bylo součástí prostředí redakce a tlaku, kterému jsou novináři při práci vystaveni. Po dopsání si hráč a hráčky navzájem nahlas přečetli články. Nikdo nedal ostatním zpětnou vazbu.

Po opětovném rozpohybování společného stroje následovala krátká relaxace. Hráč a hráčky se při ní zaměřili na redaktorské sny svých postav. Na rozdíl od původního plánu jsem zařadila i verbalizování snů. To hráči a hráčkám umožnilo získat odstup od svých postav. Zazněly tyto sny: být šéfredaktorem, aby se noviny četly v celé Praze (všichni v metru a v každé kavárně), jít domů, doklepat to do důchodu, udělat rozhovor s Michaelem Jordanem. Domnívám se, že sny dobře ilustrují zvolené charaktery a rubriky, v případě přání jít domů možná i různou úroveň motivovanosti zúčastněných.

Promluva šéfredaktorky o cenzuře vytvořených článků je dalším momentem, který jsem modifikovala na základě reflexe první realizace lekce. V původním scénáři jsem byla v tomto bodě velmi explicitní, uváděla jsem konkrétní hrozby v případě nedodržení požadavků cenzorů. Tento přístup ale silně ovlivňuje postavy a směřuje je k odmítnutí zveřejnění inkriminovaného textu v momentu rozhodnutí. V druhé verzi lekce jsem proto vyšla z toho, že hráč a hráčky si za své postavy mohou prožít moment omezování svobody, i pokud jen sdělím připomínky a vrátím články k přepracování.

Z verbalizování emocí a myšlenek reagujících na sdělení šéfredaktorky se staly spíš relativně dlouhé monology, ve kterých postavy projevovaly lítost a nesouhlas.

Poté jsem hráči a hráčkám předložila text prohlášení *Několik vět*¹¹ (pro účely lekce ve zkrácené podobě, viz přílohu 20) a požádala jsem je, aby si jej přečetli a poradili se o něm v rámci rubrik. Při společné diskuzi každý argumentoval za svou postavu. Převažoval názor být odvážný i za cenu vězení nebo ztráty zaměstnání. Zazněl argument, že rubrika *Ze světa* nedává v totalitě smysl, protože není možné cestovat a pravdivě informovat o tom, co se děje v zahraničí. Na druhou stranu se ozývaly obavy z konce novin nebo z blíže neurčených problémů. Postavy se rozdělily na základě věku na mladší, ochotné riskovat, a starší, opatrné.

Proběhla tajná volba, zda *Několik vět* otisknout, nebo ne. Pět hráčů hlasovalo pro otištění, tři byli proti. Naproti tomu při mé první realizaci lekce na KVD se většina vyslovila proti otištění. Důvodem zřejmě byly předchozí vyhocené hrozby ohledně osobních důsledků pro postavy a jejich rodiny ve scéně *Redakční rada II*, které jsem při druhé realizaci vypustila (viz výše). Lekce proto skončila třetím rozpohybováním stroje na tisk novin, ve kterém byla naděje na změnu k lepšímu. Podle diváckého zážitku Radka Marušáka z realizace lekce na KVD měl stroj v dílně metaforický význam: První stroj byl skutečně především strojem, druhý stroj byl metaforou redakce, a konečně třetí stroj metaforou společnosti.

Reflexe se skládala ze dvou částí. Nejprve měli hráč a hráčky sepsat za svou postavu deníkový záznam (viz přílohu 21). Z mého pohledu byly tyto záznamy místy málo osobní, poněkud šablonovitě se v nich psalo o boji za svobodu. Možná jsem ale tohoto dojmu nabyla také proto, že jsem měla srovnání s první realizací lekce se skupinou na KVD, na které téma svobody a jejího omezování a občanské odvahy zapůsobilo silněji.

Po sdílení deníkových záznamů a krátké přestávce jsme lekci reflektovali ještě jednou, tentokrát ne za své postavy, ale sami za sebe.

¹¹ Zveřejnění petice *Několik vět* | *Paměť národa* (26. července 2020).

Téma lekce hráč a hráčky formulovali například takto: žurnalistika k revoluci, risk – zisk, novináři se nebojí, boj za svobodu. Tyto formulace podle mého názoru odpovídají výše zmíněným deníkovým záznamům. Na mou otázku, zda má toto téma také paralely s dneškem, skupina odpověděla, že se k podobnému stavu blížíme, ale „je to lépe zakryté“. Jako příklad zmínila využívání pandemie koronaviru k prosazování různých omezení a dalších opatření. Dalším příkladem byly protivládní protesty, při kterých iniciuje změnu mladá generace (podobně jako mladší postavy v redakci).

Nejsilnějším momentem lekce bylo pro skupinu rozhodování. Hráč a hráčky v této souvislosti pojmenovali kontrast mezi svou vlastní osobou a svou postavou. Například hráč sám je ještě mladý, ale jeho postava byla starší, měla závazek v podobě rodiny. Pozoruhodné pro mě bylo, že argument braní ohledu na rodinu nepadl explicitně na poradě redakční rady, ale až v reflexi po vystoupení z role. Dalším aspektem, který u některých ovlivnil rozhodnutí, byla příslušnost k jedné z rubrik. Například postavy v rubrice *Z domova* uvažovali jako „Čecháčci“, necítili potřebu změny nebo k ní neměli odvahu. Pro některé hráčky byla také důležitá znalost historie (věděly, jak to v našich dějinách dopadlo). Rozhodnutí pro některé ještě utvrdila skutečnost, že z textu *Několika vět* cítili, že režim už je nalomený.

Ke koncepci lekce samotné hráč a hráčky uvedli, že již mají zkušenost se strukturovaným dramatem a že jej mají rádi (baví je být postavou). Někteří měli potřebu více se do postavy vžít, například pomocí situací z jejího běžného života. Skupina dále ocenila příležitost zkusit si napsat novinový článek a prostor na zamyšlení nad prací redaktorů.

Zážitek ze strukturovaného dramatu skupina využila při ztvárnění Havlovy básně *Porada redakční rady*. Poněvadž nám to čas dovolil, využili jsme možnosti dát si navzájem zpětnou vazbu (ocenění a tipy) a báseň si vzájemně předvést ještě jednou.

První skupinka se soustředila na konflikt dvou skupin (pozitivních a negativních slovesných forem obsažených v básni) a na gradaci sporu bez vyřešení. Divačky jim po prvním zhlédnutí poradily synchronizovat se a – pokud možno – nevypadnout z role.

Druhá skupinka znázornila proces rozhodování, pracovala s opakováním a s prostorem. Jako tip jim ostatní dali buď odlišit charaktery jednotlivých postav, nebo zdůraznit jejich uniformitu.

3.8 Reflexe dílny

Po probrání zážitku z třetího bloku jsme společně shrnuli zkušenost z celé tvořivé dílny. Jedním z motivačních faktorů pro tuto zevrubnou reflexi pro skupinu bylo vědomí toho, že ji budou muset odevzdat v písemné podobě, aby za účast dostali od svého vyučujícího zápočet.

V souvislosti s prvním blokem hráč a hráčky zmínili, že už před sebou navzájem nemají ostych, protože se dobře znají. Proto spolu mohli lépe než dříve spolupracovat. Jako pozitivní momenty jmenovali vcítění se do typů (například pesimisty, egoisty) a hledání partnera – stejného typu. Silným momentem pro ně byl úkol ztvárnit vizuální báseň někoho jiného. Ocenili, že jednotlivé aktivity na sebe navazovaly a všechny souvisely s básní *Individualista*, ačkoliv tuto propojenost si uvědomili až zpětně.

Z druhého bloku jim jako zajímavé zůstalo v paměti psaní „hlášek“ (pobavilo je, že jim většinou byly povědomé – „všichni jsme stejní“) a využití pouze poslechu při prezentaci akustických koláží. Kladně na ně zapůsobila i skutečnost, že i scéna sestavená „pouze“ z omezeného počtu frází může být smysluplná. Celkově měli druhý blok v paměti jako svižnější – rychleji to uteklo, nenudili se. Rychlé střídání aktivit z důvodu omezeného času mohu potvrdit jako z mé strany záměrné.

Do třetího bloku se hráč a hráčky podle svých slov více vcítili a vnímali jej jako pochmurnější. Díky formě strukturovaného dramatu nabyli

zkušenosti s dobou a postavou, což jim pomohlo při následném zpracování básně. Mimo to zmínili historické hledisko jako klad, protože o tomto tématu je podle nich dobré vědět a je užitečné si jej připomínat, propojit si konkrétní zkušenost se školní znalostí.

Zastavili jsme se také u žánru experimentální poezie. Svou zkušenost s její interpretací se jedna z hráček pokusila vyjádřit formulací „je to lehké, ale zároveň není“. Tato úvaha zřejmě zachycuje podstatu zkoumaného žánru – na jedné straně minimum prostředků a jazyková strohost, na druhé straně skryté mnohoznačné významy a konotace. Možná právě kvůli těmto skrytým vrstvám byla skupina toho názoru, že padesát procent lidí – čtenářů – experimentální poezii odmítne. Zároveň ale jedna z hráček zmínila, že hledat v básních význam se dá naučit.

U *Bariéry* byli někteří překvapeni, že tato báseň existuje, byla pro ně něco jako zhmotnění představy. Báseň *Porada redakční rady* pro ně byla jednodušší, protože situace byla dána již názvem a báseň obsahovala více slov.

Mezi splněnými očekáváními skupina zmínila zábavu, spolupráci, najít v sobě něco nového, tvořit. V souhrnu zúčastnění ocenili návaznost, práci s literaturou formou živých obrazů či skutečnost, že strávili po delší době čas v kolektivu dospělých. Jako nejzajímavější momenty vyzdvihli přenesení vlastní vizuální básně z papíru na scénu a rozhodování za postavu ve složité otázce. Příjemná byla také práce s jiným pedagogem než obvykle.

Z mého pohledu dílna proběhla velmi dobře. Měla jsem příležitost vyzkoušet si naplánovaný metodický postup práce s experimentální poezií. Vzhledem k okolnostem chyběl rozměr práce s cizojazyčnou literaturou a pronikání do dějin a kultury cílového jazyka, stejně tak jako ověření lingvodidaktických cílů.

Závěr

Cílem mého bakalářského projektu bylo koncipovat a zrealizovat tvořivou dílnu, ve které němečtí studentky a německé studentky prohloubí své jazykové znalosti a posílí svou komunikační kompetenci v češtině. Prostředkem se měla stát dramatická výchova a námětem experimentální poezie. Poněvadž ale v době, kdy se měla dílna konat, došlo k zákazu prezenční výuky (který v době odevzdání této práce v Německu stále trvá ve striktnější podobě než v České republice), uskutečnila jsem dílnu s náhradní skupinou. Zaměřila jsem se proto pouze na metodický postup z pohledu dramatické výchovy.

Z teoretického zkoumání vyplynulo, že experimentální poezie představuje po formální i obsahové stránce optimální literární tvar ke scénické adaptaci, a to nejen s rodilými, ale i s cizojazyčnými mluvčími. Její zvláštnost spočívá v jazykové jednoduchosti a současně v hloubce sdělení, které lze zasadit do konkrétního kulturního kontextu.

Jako východiska jednotlivých bloků tvořivé dílny jsem zvolila *Individualistu* od Ladislava Nováka (báseň je založena na práci s písmenem) a *Bariéru* a *Poradu redakční rady* od Václava Havla (básně vycházející z média textu ve smyslu vizuální a konkrétní poezie). Tématy, která jsme v souvislosti s básněmi zkoumali, byly lidská povaha, komunikace a nedorozumění a svoboda slova a občanská odvaha.

Podle mého názoru proběhla dílna úspěšně. Zadání jednotlivých aktivit i bloky jako provázané celky fungovaly a pro účastnice a účastníka byly podle jejich slov zajímavé a přínosné. Z hlediska experimentální poezie studentky a student jako pro sebe nejobjevnější v prvním bloku pojmenovali tvoření vlastních experimentálních básní a jejich následné přenesení „na scénu“, tzn. realizování básně někoho jiného pomocí živého obrazu. Dále je zaujal sběr jazykového materiálu v podobě frází typických pro vybraná prostředí a jejich akustické zpracování v druhém bloku.

Konečně ve třetím a posledním bloku byl pro skupinu důležitým zážitkem moment rozhodování za postavu redaktora nebo redaktorky a přednes básně na základě této zkušenosti.

Závěrem mohu říci, že experimentální poezie se jeví jako vhodný literární žánr pro dramatickovýchovnou tvořivou dílnu a že má jistě i potenciál pro cizojazyčnou skupinu učící se česky. Věřím, že budu mít v budoucnu příležitost, abych se o tomto potenciálu přesvědčila.

Použité zdroje

Primární literatura

- HAVEL, V., L. JUNGMANNOVÁ a J. ŠULC, 2013. *Antikódy*. Praha : Knihovna Václava Havla.
- HIRŠAL, J., B. GRÖGEROVÁ a Z. BARBORKA, ed., 1993. *Vrh kostek. Česká experimentální poezie*. Praha : Torst.
- NIKL, P., 2016. *Slovohledě. Typogramy*. Praha : Meander. Modrý slon. 114. svazek.

Sekundární literatura

- BILLÍKOVÁ, A. a M. KIŠŠOVÁ, 2013. *Drama techniques in the foreign language classroom*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Filozofická fakulta, katedra anglistiky a amerikanistiky.
- BOCCOU KESTŘÁNKOVÁ, M., 2012. Jevištní tvar jako řešení jednoho lingvodidaktického problému ve 21. století. In: J. HASIL, ed. *Čeština jako cizí jazyk VI. materiály z VI. mezinárodního sympozia o češtině v zahraničí*. Praha : Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, s. 167-172.
- BOCCOU KESTŘÁNKOVÁ, M., 2014. K vybraným parametrům rozvoje gramatické roviny prostřednictvím metody jevištního tvaru. *Nová čeština doma a ve světě*, (1), 61-75.
- BOCCOU KESTŘÁNKOVÁ, M., 2015. Měření gramatické kompetence při výuce využívající divadla. In: G. DVOŘÁKOVÁ a J. HOUŽVIČKA, ed. *Gramatika ve výuce a testování cizích jazyků (včetně češtiny pro cizince). Sborník z mezinárodní konference*. Praha : Univerzita Karlova, Ústav jazykové a odborné přípravy, s. 9-16.
- BOCCOU KESTŘÁNKOVÁ, M., 2017. Prezentace metody jevištního tvaru z hlediska jejích fází. *Nová čeština doma a ve světě*, (1), 15-27.

- BOCCOU KESTŘÁNKOVÁ, M., 2019. *Jevištní tvar jako jedna z možných metod výuky češtiny pro cizince*. 1. vyd. Praha : Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum.
- BUČKOVÁ, A., 2019a. Aplikace prvků dramatické výchovy ve výuce gramatiky v hodinách češtiny pro cizince. In: L. SUCHOMELOVÁ, ed. *Sborník Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka 2019*. Praha : Akropolis, s. 53-67.
- BUČKOVÁ, A., 2019b. Der Effekt der Dramagrammatik im Anfängerunterricht [online]. *Scenario: A journal for performative teaching, learning, research*, **XIII**(1), 62-76. Dostupné z: 10.33178/scenario.13.1.4
- EVEN, S. a M. SCHEWE, ed., 2016. *Performatives Lehren, Lernen, Forschen. Performative teaching, learning, research*. Berlin : Schibri-Verlag. Edition Scenario. 3.
- EVEN, S., 2003. *Drama Grammatik. Dramapädagogische Ansätze für den Grammatikunterricht Deutsch als Fremdsprache*. Mnichov : Iudicium.
- GAPPMAYR, H., 1971. Was ist konkrete Poesie? *Text+Kritik. Zeitschrift für Literatur*, **25**(1), 5-9.
- GOLKOVÁ, D., 2015. Komunikační metoda a její uplatnění v cizojazyčné výuce včetně češtiny pro cizince. In: G. DVOŘÁKOVÁ a J. HOUŽVIČKA, ed. *Gramatika ve výuce a testování cizích jazyků (včetně češtiny pro cizince)*. *Sborník z mezinárodní konference*. Praha : Univerzita Karlova, Ústav jazykové a odborné přípravy, s. 32-36.
- HAVEL, V., 2013. O konvencích, informaci a kódu. In: E. KRÁTKÁ, ed. *Česká vizuální poezie. Teoretické texty*. Brno : Host, s. 168-171.
- HEŘMANOVÁ, E. a H. MYŠÁKOVÁ, 16. prosince 2012. *Umění konceptuální – Arts Lexikon* [online]. 16. prosince 2012 [cit. 30. června 2019]. Dostupné z: http://www.artslexikon.cz/index.php?title=Um%C4%9Bn%C3%AD_konceptu%C3%A1ln%C3%AD

- HEŘMANOVÁ, E. a H. MYŠÁKOVÁ, 17. prosince 2012. *Op-art (Optické umění)* [online]. 17. prosince 2012 [cit. 29. června 2019]. Dostupné z: <http://www.artslexikon.cz//index.php?title=Op-art>
- HIRŠAL, J. a B. GRÖGEROVÁ, 1992. Experiment v retrospektivě 60. let. kráceno. *experiment... ..A LITERATURA. INICIÁLY*, **3**(26), 26-27.
- JANOUSEK, P., 2007. *Dějiny české literatury 1945-1989*. 1. vyd. Praha : Academia.
- KOLÁŘ, J., 1967. Snad nic, snad něco. In: J. HIRŠAL a B. GRÖGEROVÁ, ed. *Slovo, písmo, akce, hlas. K estetice kultury technického věku. Výběr z esejů, manifestů a uměleckých programů druhé poloviny XX. století*. Praha : Československý spisovatel, s. 181-184.
- KRÁTKÁ, E., 2013a. Úvod. Česká vizuální poezie šedesátých let a její teorie. In: E. KRÁTKÁ, ed. *Česká vizuální poezie. Teoretické texty*. Brno : Host, s. 7-42.
- KRÁTKÁ, E., 2016. *Vizuální poezie. Pojmy, kategorie a typologie ve světovém kontextu*. Brno : Host.
- KRÁTKÁ, E., ed., 2013b. *Česká vizuální poezie. Teoretické texty*. Brno : Host.
- KÜPPERS, A., T. SCHMIDT a M. WALTER, ed., 2011. *Inszenierungen im Fremdsprachenunterricht. Grundlagen, Formen, Perspektiven*. Braunschweig : Schroedel [u.a.]. Unterrichts-Perspektiven. Fremdsprachen.
- MALEY, A. a A. DUFF, 2005. *Drama techniques. A resource book of communication activities for language teachers*. 3rd ed. Cambridge : Cambridge University Press. Cambridge handbooks for language teachers.
- MARUŠÁK, R., 2010. *Literatura v akci. Metody dramatické výchovy při práci s uměleckou literaturou*. 1. vyd. Praha : Akademie múzických umění.
- RADA EVROPY, 2009. *Common European Framework of Reference for Languages. Learning, teaching, assessment*. 10. výtisk. Cambridge : Cambridge Univ. Press.

- SCHEWE, M., 2003. *Fremdsprache inszenieren. Zur Fundierung einer dramapädagogischen Lehr- und Lernpraxis*. 2., nezm. dotisk. Oldenburg : Didaktisches Zentrum, Carl von Ossietzky Univ.
- Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i. | Digitalizovaný archiv časopisů | *RudePravo/1989/6*, 26. července 2020 [cit. 26. července 2020]. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1989/6>
- VAN EK, J.A., 1986. *Objectives for foreign language learning. Volume I: Scope*. Strasburg : Council of Europe. Project no. 12: "Learning and teaching modern languages for communication".
- Zveřejnění petice *Několik vět* | *Paměť národa*, 26. července 2020 [cit. 26. července 2020]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/magazin/stalo-se/zverejneni-petice-nekolik-vet>

Příloha 1

Ladislav Novák: *Individualista*

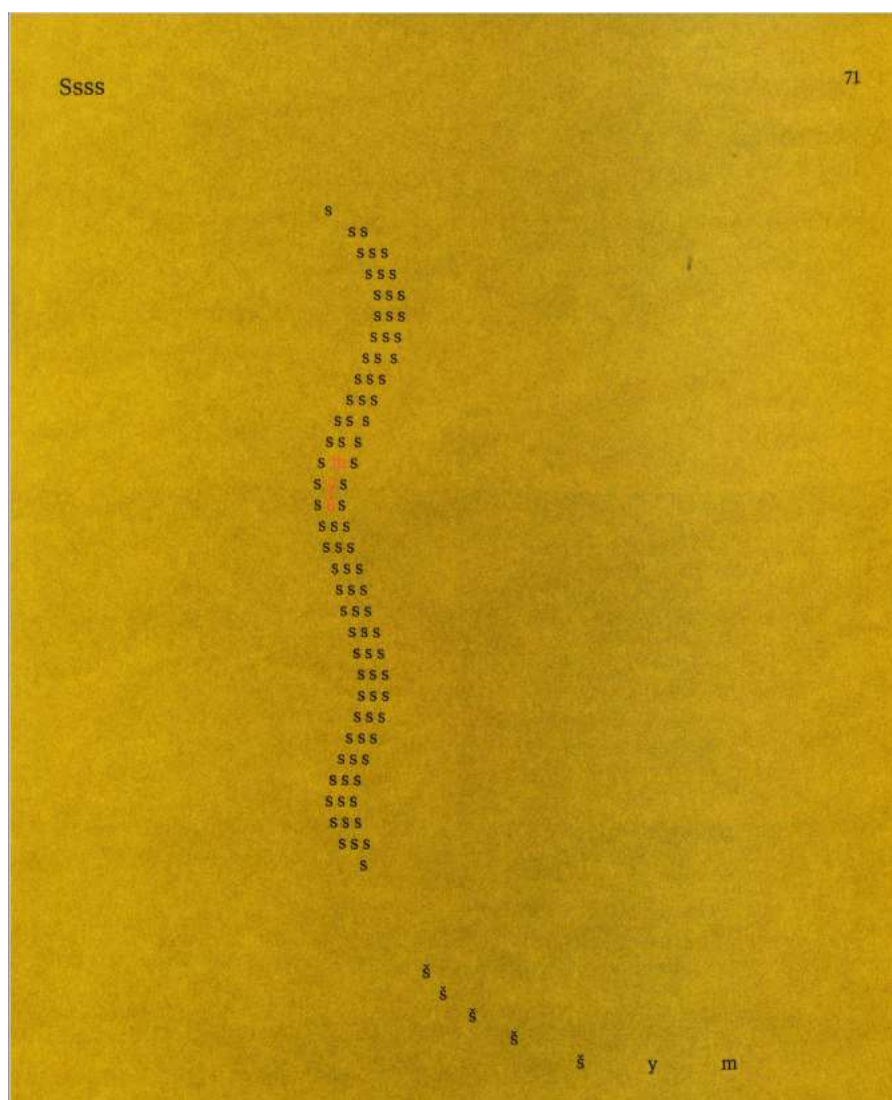
(Krátká, 2016, s. 144)

Příloha 2

Petr Nikl: Sss

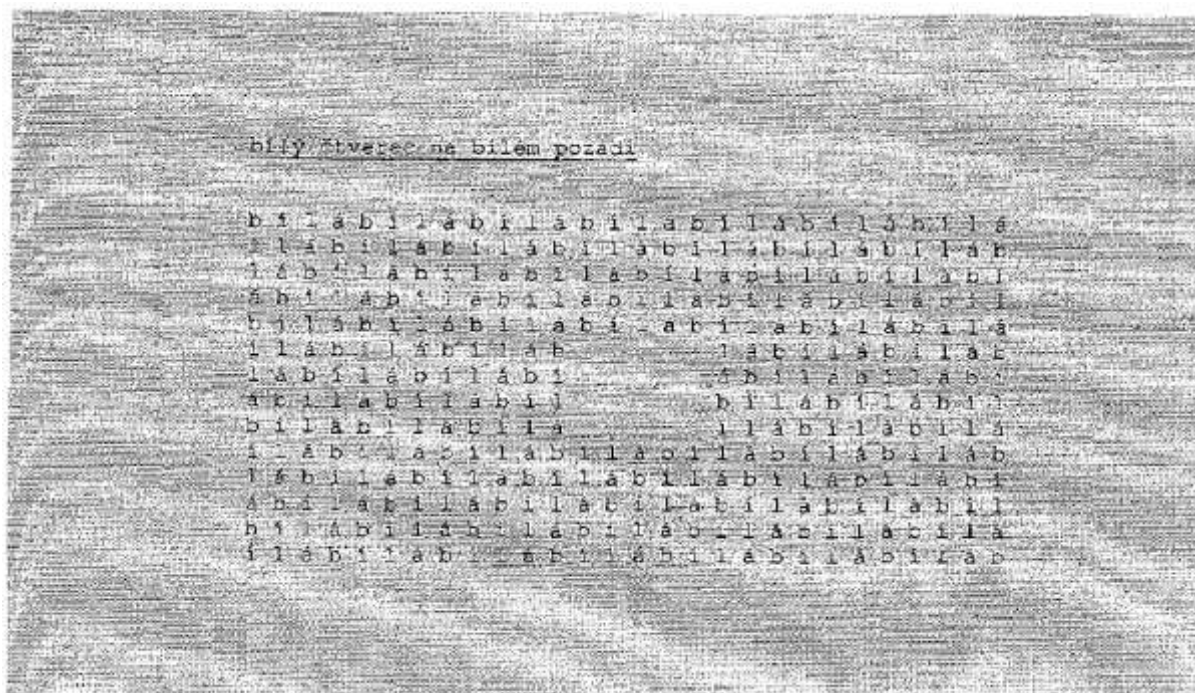
(Nikl, 2016, s. 71)

Příloha 3

Ladislav Nebeský: *Bílý čtverec na bílém pozadí*

(Krátká, 2016, s. 139)

Příloha 4

Petr Nikl: *Skvrna*

(Nikl, 2016, s. 25)

Skvrna

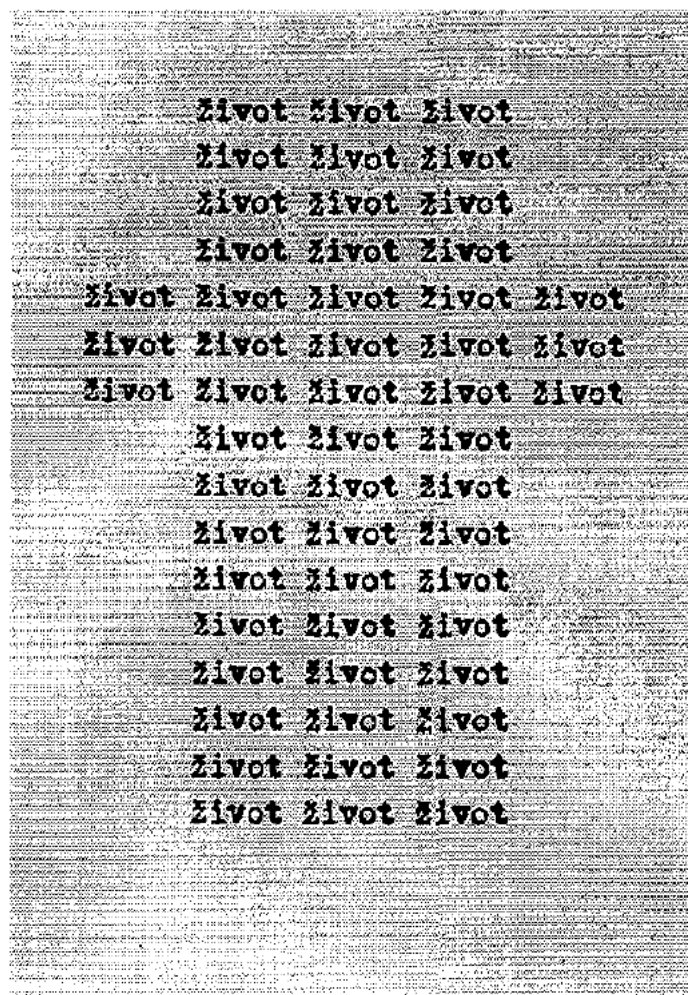
25

[illegible]

Příloha 5

Václav Havel: *Život*

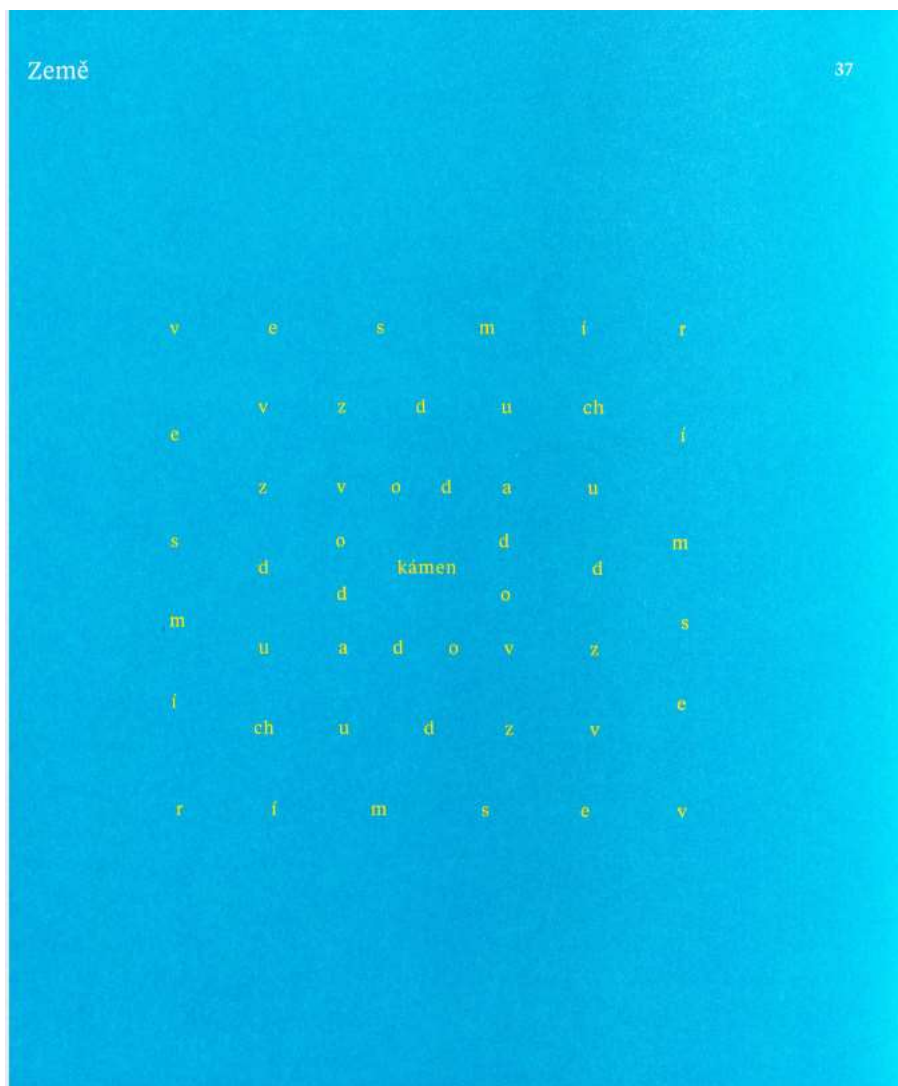
(Havel, Jungmannová, Šulc, 2013, s. 43)

Příloha 6

Petr Nikl: *Země*

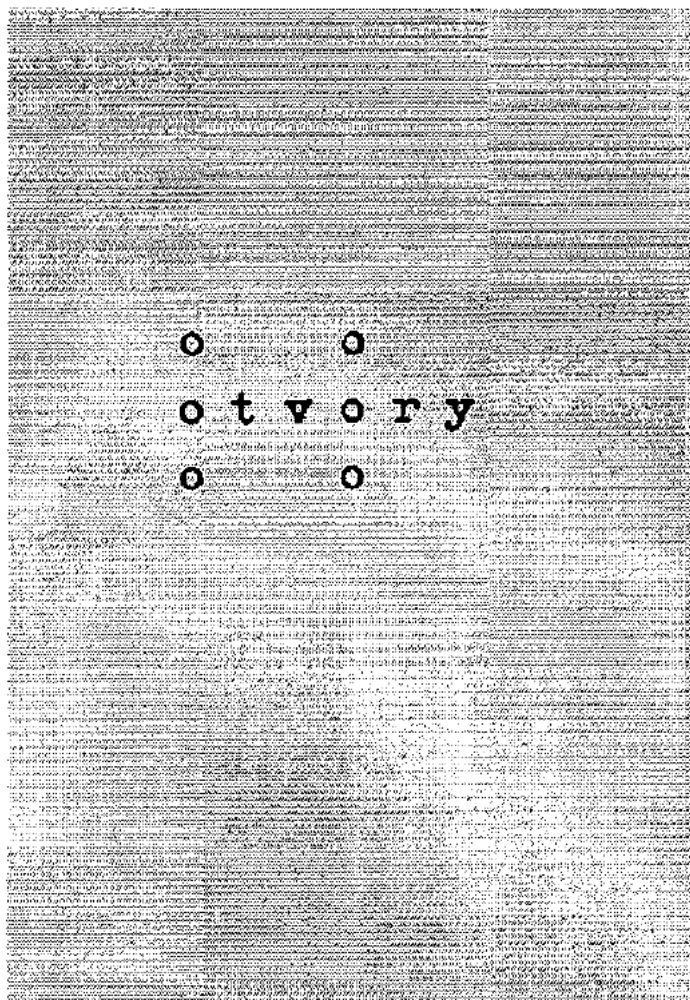
(Nikl, 2016, s. 37)

Příloha 7

Vladimír Burda: *Otvory*

(Krátká, 2016, s. 146)

Příloha 8

Petr Nikl: *Poušť, Pouštní bouře*

(Nikl, 2016, s. 13-14)

Příloha 9

Václav Havel: *Bariéra*

(Havel, Jungmannová, Šulc, 2013, s. 55)

B A R R I É R A

[illegible]

Příloha 10

Václav Havel: *Porada redakční rady*

(Havel, Jungmannová, Šulc, 2013, s. 153)

P O R A D A R E D A K Č N Í R A D Y

můžeme?

chceme?

smíme?

máme?

nemáme?

nesmíme?

nechceme?

chceme?

nemůžeme?

máme?

smíme?

nesmíme?

můžeme?

chceme?

nechceme?

nesmíme?

nemůžeme?

můžeme?

máme?

chceme?

smíme?

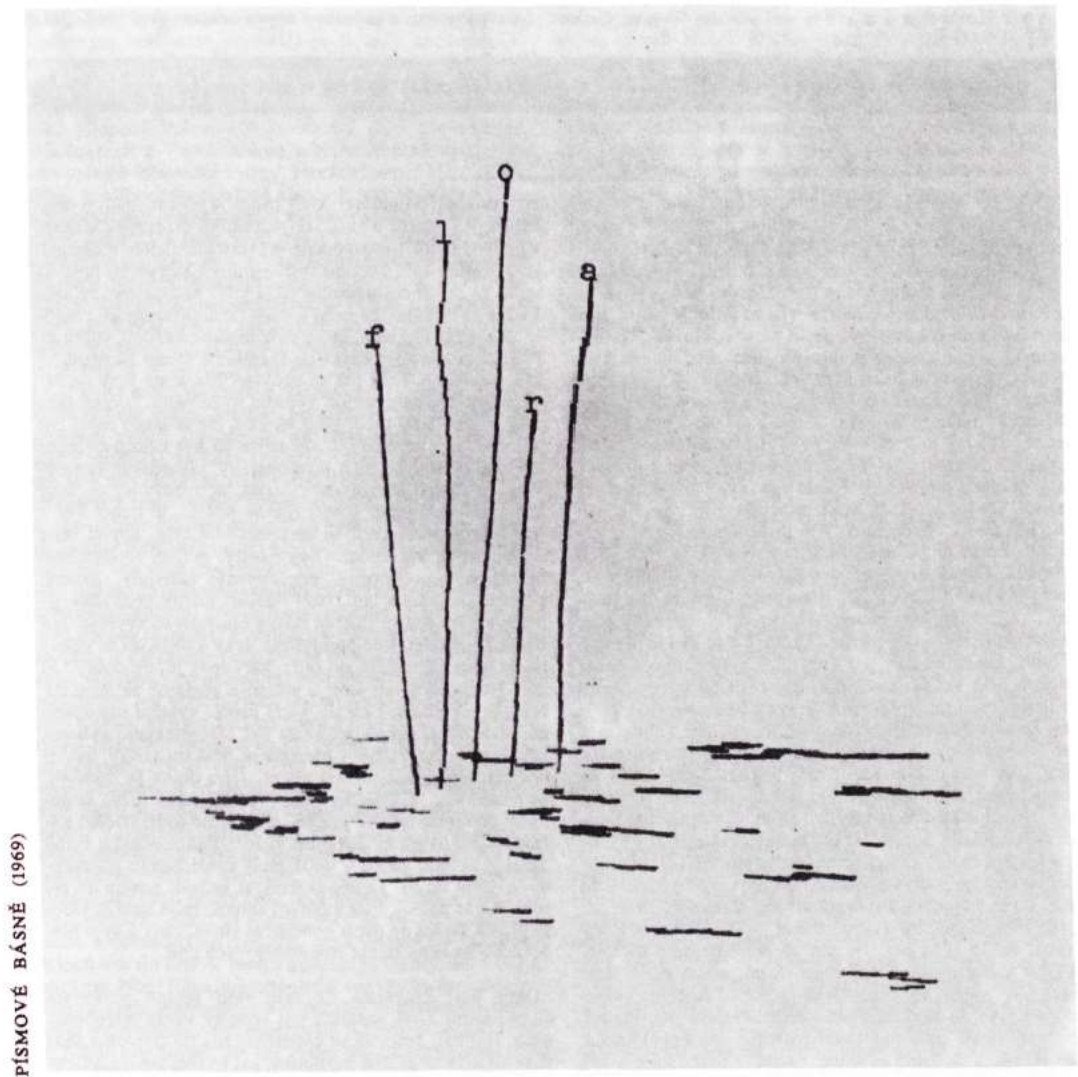
můžeme?

máme?

Příloha 11

Vladimír Burda: písmové básně

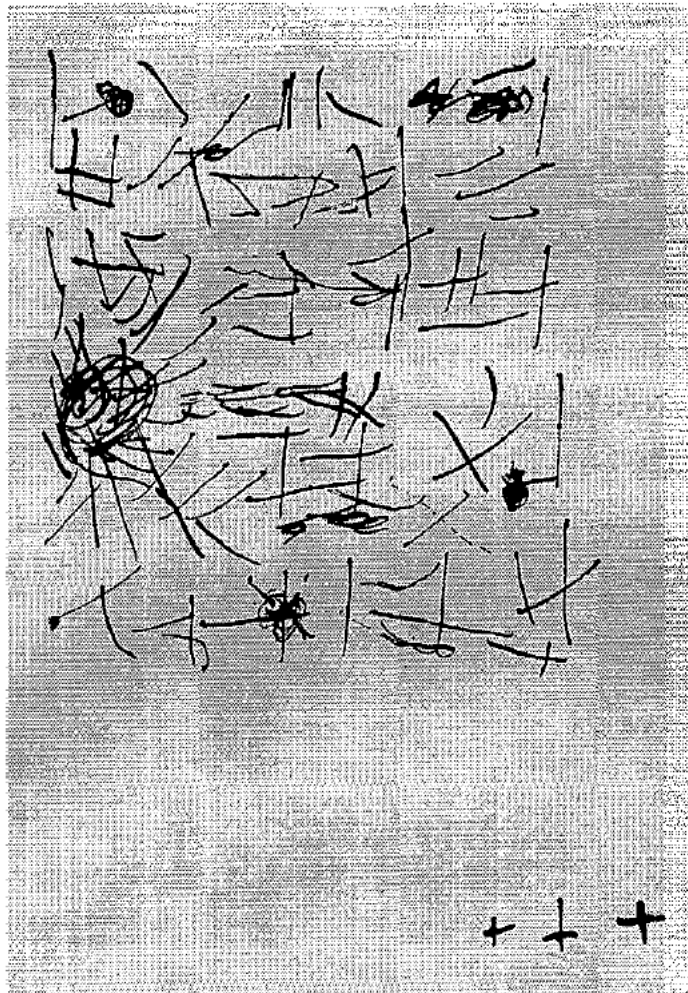
(experiment... ...A LITERATURA. INICIÁLY 3 (26), s. 39)

Příloha 12

Jiří Kolář: *Cvokogram*

(Krátká, 2016, s. 156)

Příloha 13

Vladimír Burda: *myslím, že existuje neexistuje**

(Hiršal, Grögerová, Barborka, 1993, s. 156)

[illegible]

myslím, že **existuje neexistuje***

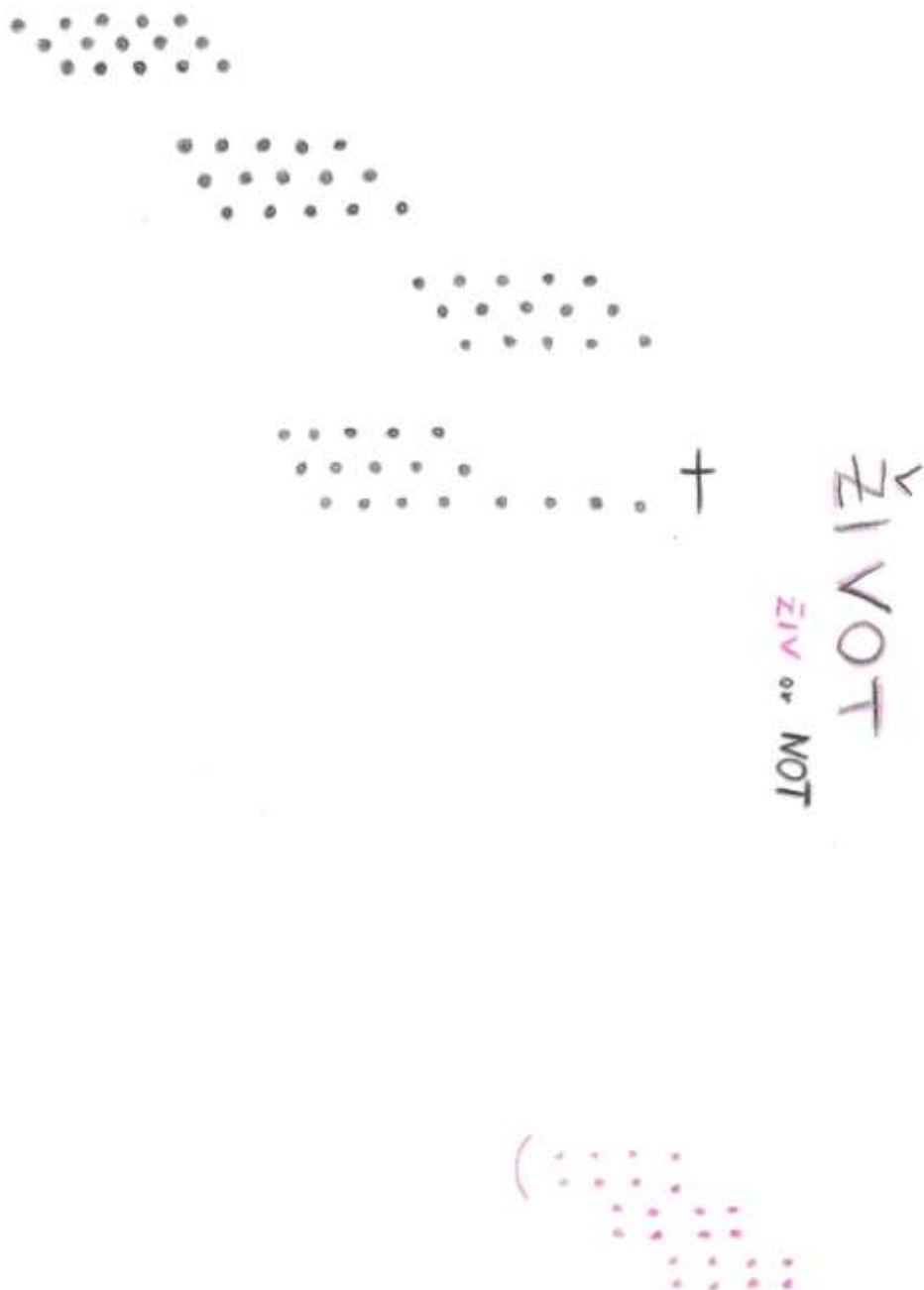
krása, bůh, nicota, spravedlnost, peklo, láska,
svoboda, nekonečno, pravda, determinismus, new
york, socialismus, posmrtný život, železná opona,
lidojedství, telepatie**

* *nehodící se škrtni*

text proškrtěj vzhledem k titulu

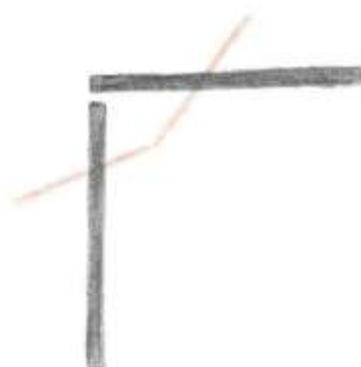
Příloha 14

účastníci dílny: *Pesimista a optimista*

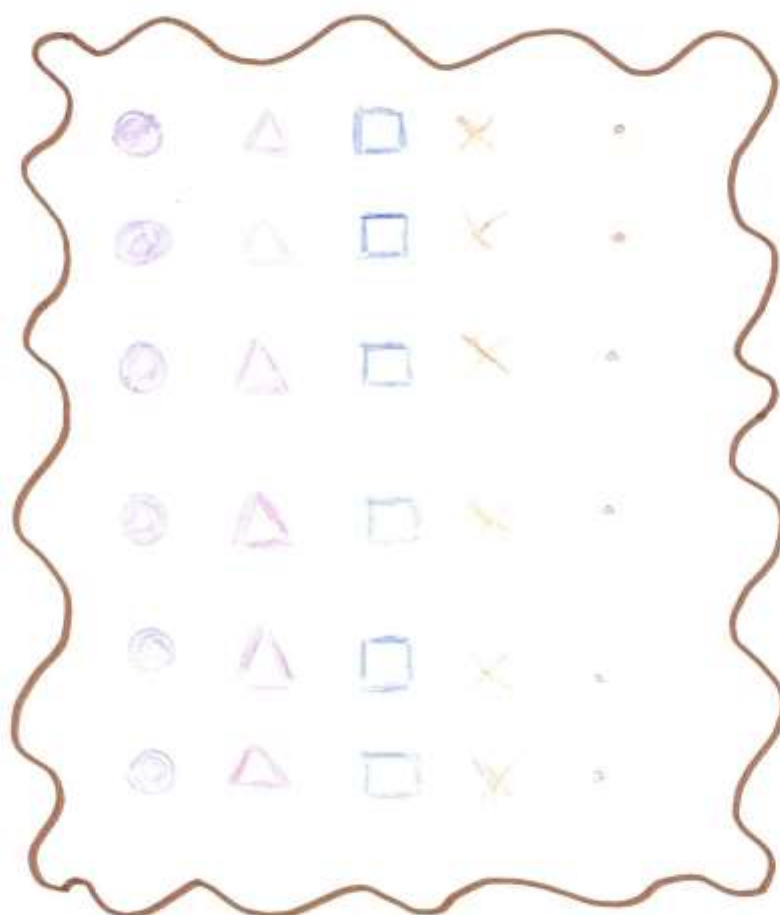
Příloha 15

účastníci dílny: *Perfekcionista 1*

Příloha 16

účastníci dílny: *Perfekcionista 2*

účastníci dílny: jazykový materiál (koupelna)

Příloha 18

účastníci dílny: vizitka redaktorky

Jak se jmenuji?	VĚRA
Kolik je mi let?	32
Co je moje rubrika?	ZPRÁVY ZE SVĚTA
Jaký / jaká jsem?	VSEM ZUBÁVA', RÁDA ZJIŠTĚJI NOVINKY ZE SVĚTA, VSEM PŘÁTELSKA'.
Jaká je moje rodina (kdo, kolik je mu/je let, co dělá)?	MAM HANŽEZA - 36 LET, JE INSTALATÉR DCERU - 6 LET - tento rok nastoupila do školy, a chtěla by být taková reportérka. MAM SOUKROZENCE FILIPA - 30 LET - pracuje jako učitel.

Příloha 19

účastníci dílny: článek z rubriky Ze světa

ZPRÁVY ZE SVĚTA

SOVĚTSKÉ POSELSTVÍ

11 letý hoch Tony Aliengena přeučoval do Moskvy.
V Moskvě byl nečekaně přivítán sovětskými
volontéry, kteří se staly jeho ochránci.
Jeho cesta do Moskvy za účelem letu přátelství
malému nezbyla. Jelikož nebyl dostatek
amerických dětí, které by poselství poslali.
Během ~~5 dnů~~ této 5denní výpravy navštívil
Tony 12 sovětských míst. Kde ~~střetl~~ s nimi byli
odcizení jeho věci a tak si odvezl pouze
poselství sovětských dětí.

Příloha 20

prohlášení *Několik vět*, upraveno

Vyzýváme vedení naší země, aby pochopilo, že nadešel čas ke skutečným a důkladným systémovým změnám a že tyto změny jsou svobodná a demokratická diskuse. Prvním krokem k jakýmkoli smysluplným změnám, novou ústavou počínaje a ekonomickou reformou konče, musí tedy být změna společenského klimatu v naší zemi, do kterého se musí vrátit duch svobody, důvěry, tolerance a plurality. Podle našeho názoru je k tomu třeba:

1. Aby byli okamžitě propuštěni všichni političtí vězňové.
2. Aby přestala být omezována svoboda shromažďovací.
3. Aby přestaly být kriminalizovány a pronásledovány různé nezávislé iniciativy a začaly být konečně chápány i vládou jako to, čím v očích veřejnosti už dávno jsou, totiž jako přirozená součást veřejného života a legitimní výraz jeho různotvárnosti. Zároveň by neměly být kladeny překážky vzniku nových občanských hnutí, včetně nezávislých odborů, svazů a spolků.
4. Aby byly sdělovací prostředky i veškerá kulturní činnost zbaveny všech forem politické manipulace a předběžné i následné skryté cenzury a otevřeny svobodné výměně názorů a aby byly legalizovány sdělovací prostředky, působící dosud nezávisle na oficiálních strukturách.
5. Aby byly respektovány oprávněné požadavky všech věřících občanů.
6. Aby byly všechny chystané a uskutečňované projekty, které mají natrvalo změnit životní prostředí v naší zemi a předurčit tak život budoucích generací, neodkladně předloženy k všestrannému posouzení odborníkům a veřejnosti.
7. Aby byla zahájena svobodná diskuse nejen o padesátých letech, ale i o Pražském jaru, invazi pěti států Varšavské smlouvy a následné normalizaci. Je smutné, že zatímco v některých zemích, jejichž armády tehdy do československého vývoje zasáhly, se dnes už o tomto tématu začíná věcně diskutovat, u nás je to stále ještě velké tabu, a to jen proto, aby nemuseli odstoupit ti lidé z politického a státního vedení, kteří jsou odpovědní za dvacetileté upadání všech oblastí společenského života u nás.

Každý, kdo s tímto stanoviskem souhlasí, je může podpořit svým podpisem.

Vládu vyzýváme, aby s ním nenaložila tak, jak je dosud zvyklá s nepohodlnými názory nakládat. Zasadila by tím osudovou ránu nadějím, jimiž jsme vedeni, totiž nadějím na skutečný společenský dialog jako jediné možné východisko ze slepé uličky, v níž se dnes Československo nalézá.

Příloha 21

účastníci dílny: deníkové záznamy redaktorek a redaktorů

Milý deníčku,
dnes byl můj první den v redakci a už
mě čekalo 1 rozhodnutí. Šéfredaktorka
na'm donesla petici, ke které jímese měli
vyjádřit. Zdáli ji otisknout nebo ne.
Bylo to těžké v téhle době jsou tyto věci velmi
těžké a ne každý za své slovo přejde
ovšem šli jsme do toho skoro celá redakce
a myslím, že nikdo neměl problém
tento krok znamenat dost pro naše
životy. Někdy je kolt dobře riskovat.
Myslím, že mě tohle proke bude bovit.

Milý deníčku
ani přijdu o práci. Omladina nás
přehlasovala a sa VĚC přije do šikhu.
Jasně, že jim to přije, aby jim
to bylo, jenom si můžeme na
starý bolení sázet zrovň... ~~Přijdu~~
chtěl jsem si jen v klidu ať
tady to stojí.

Ma'm abraah, do poslední chvíle jsem nevěděl
jestli naplň ano, či ne. ~~ne~~ Ano...

Přijde peklo, to je jisté.

Ale já už takhle dál žít nechci.

Bože slyš při věco.

Pravda a lácha moudr!
zvlášť nad lží a nepravdou.